

Om Aalborg Stift i Almindelighed og Aalborg Bye i sær.

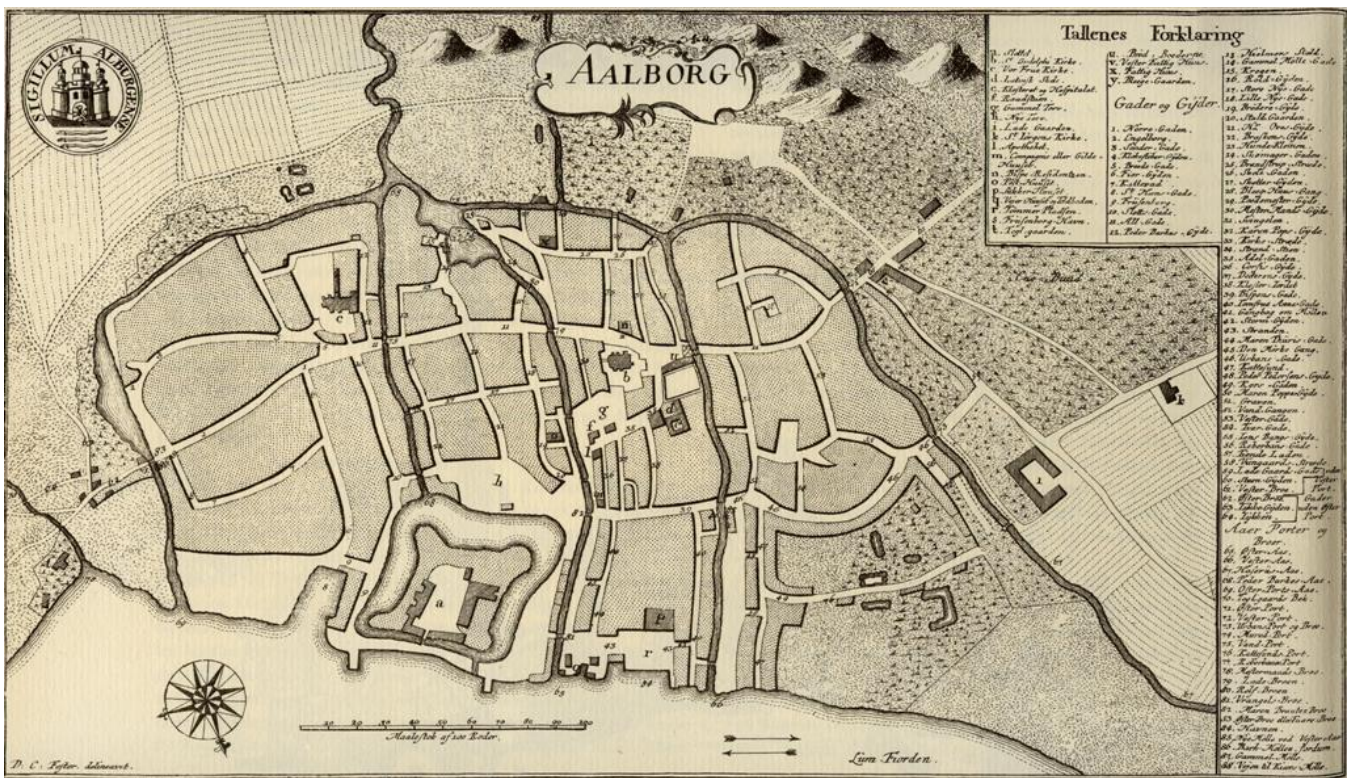
II. Cap Aalborg Stift. Aalborg Bye.

saaledes gjorde den Landfast med det øvrige af Landet. Aalborg Stift regnes for at være omtrent 18. Miile langt fra Ottesund til Skagen, og noget nær af samme Brede, hvor det falder bredest, men paa de fleste Steder ulige smalere. Andre regne Længden og Bredden noget anderledes. **Navn.** Stiftet kaldtes, fra de ældste Tider af, snart Børlum Stift, Episcopatus Burglanensis, at det berømte Børlum Kloster, snart Vendelbo Stift af den Provinds Vendsyssel som udgjør den største Part deraf. I den Henseende nævnes Stiftets Biskop af AD, BREMENSI Episcopus Wendelæ, af SAX. GRAMMAT. Baade (106) Burgalanensis Pontifex og Wendilensium Antistes, i nogle faa gamle Documenter Bisjopen af Vendsyssel, men i de ældste og fleste Episcopus Burglanensis. Efter Reformationen oh indtil 1554 heed det alene Vendelbo-Stift, men fik fra den Tid af Navn af Aalborg-Stift, efter at Kong CHRISTIAN III, havde afsondret Aalborg Bye fra Viborg Stift, og gjort den til Hovedsted for Vendelbo Stift og til Residentz for dette Stift Øvrighed. **Ælde.** Efter Christendomens Begyndelse her i Landet og indtil Anno 1065 hørte denne Deel af Jylland med under Riber-Stift, men da Kong SVEN ESTRIDSEN omtrent ved de Tider deelede Jylland i fire Parter, og, foruden de tvende gamle Riber- og Aarhus Stifter, oprettede tvende nye Biskop-Stole, blev Vendelbi Stift det ene, hvis Biskop fik sit Sæde i Hiøring, hvorfor og Knytl. Saga siger, at det femte Biskopdom i Danmark er i Vendelskagi i den Stad som heder Jorungi, og paa er andet Sted nævner dette Stifts Biskop Biskup af Vendli or Jorungi. De, som paastaae, at Biskop-Sædet nogen Tid har været enten i Vestervig eller i Agersborg, tage uden Tvil fejl; thi hvad det sidste angaaer, da sige Ælnothus Monachus ikke, at Biskop Henrik boede i Agersborg, men at han havde en fin Biskopdoms Gaard der nær ved, hvor han just den Tid var, da Kong KNUD 1086 var kommen fra sin Gaard Børlum til Agersborg som og var en Kongelig Gaard. Biskopens Gaard der i Egnen, hvor Kongen besøgte ham, har hedet Biskopstorp, men har ved Tidens Længde saaledes forandret sig. **Beskaffenhed.** Stiftets Beskaffenhed, i Henseende til sin Grund og Eiendome, er meget ulige; thi paa den Side mod Limfiorden falder Grunden nogenledes god, midt i Landet ypperlig (107) Kornland og Engbond, men paa den Side mod Vesterhavet, bare Sand og Klitte. Paa nogle Steder findes gode Skove, men paa flere slet intet. Limfiorden, som paa den ene Side omgiver hele Stiftet, og er det mindste af 20 Miles Længde, er, foruden de Beqvemligheder, som Landts Handel har deraf, saa fiskeriig i sær paa Aal og Sild, at den giver de omboende ikke mindre Næring end deres Sædeland. Havet paa de øvrige Sider forsyner Indbyggerne med stor Overflødighed af alle Slags Fiske. Paa ferske Søer og Aaer haver Stiftet ingen Mangel. Heste og alle Slags Creaturer falde her meget gode, og sælges deraf aarlig en stor Mængde til Fremmede. **Gamle Inddeeling.** Stiftets gamle og naturlige Inddeeling er udi disse fire Provincer: 1.) Vendsyssel, bestaaende for Souverainiteten af 3 Læne, Aastrup-Børlum- og Seiglstrup-Læne, og derudi 6 Herreder: Hornsherred, Vennebergherred, Børlumherred, Jerslevherred, Hornsherred, og Kierherred. 2.) Begge Hanherrederne, som fordum var en Forlæning for sig selv, men ere siden blevne regnede til Vendsyssel. 3.) Thye Land, som i gamle Dage var et Syssel for sig, og befattede tvende Læne: Ørum-Læn, bestaaende af Hillerslevherred og Hundborgherred, Vestervig Læn af Hasingherred og Refsherred og Nørreherred. Over dette sidste Land skal Lænsmanden over Halds Amt fordum for en Tid haft at befale. **Nye Inddeeling.** Efter Souverainiteten er den nye Inddeeling denne: (1) Aastrup Amt. (2) Børlum Amt. (3) Seiglstrup Amt, hvilke trende Amter, som udgjøre Landet Vendsyssel, have saa got som ubestemte Grændser og blive regnede for eet, saa at man ikke tilfulde veed, hvilke Herreder der høre til ethvert af dem, men tilsammen bestaae de nu af disse 8 Herreder: (108) Hornsherred, hvorudi ligger Kiøbsteden Skagen. Vennebiørg Herred, hvorudi Kiøbsteden Hiøring og den Flek

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Fladstrand. Børlumherred, hvorudi Kiøbstedene Sæbye. Jerselvherred. Hvetboherred. Kierherred, derudi den Flek Hals. Øster-Hanherred. Vester-Hanherred. Amtmand over bemelte tre Amter er nu altid Stiftbefalingsmanden i Aalborg Stift, som tillige ogsaa er Amtmand over Aalborghuus-Amt af Viborg-Stift. Den Kongelige Amtstue saavel for disse tre Amter, som for Aalborghuus Amt, holdes i Aalborg, hvor Amtsforvalteren boer. (4) Ørum Amt, bestaaende af Hillerslev-Herred, og Hundborg-Herred hvori Kiøbstedene Thisted. (5) Vestervig Amt, af Hassing-Herred, og Refs-Herred. Disse to Amter udgiøre Provinzen Thy. (6) Dueholms Amt, som haver to Herreder, og udgiør Landet Mors. Sidstbemeldte tre Amter have een og samme Amtmand, og høre under én Amtstue, som holdes i Thisted, hvor Amtsforvalteren boer. Derforuden hører endnu til dette Stift Aalborg By, som egentlig ligger i Viborg Stift, men blev, som før er meldt, af Kong CHRISTIAN III. Taget fra dette sidste Stift og gjort til Hoved-Staad for Aalborg Stift. Altsaa indeholder Aalborg Stift 6 Amter, og derudi 14 Herreder, 8 Kiøbsteder, 200 Kirke-Sogne, deri beregnet Aalborgs tvende Kirker og des Annexret Synder- og Nørre-Tranders, 81 complete og frie Herregaarde, og imod 50 deels ucomplete deels upriviligerede Sædegaarde. I dette Stift ere ingen Grevskaber, ingen Baronier, og ikkun faa Stamhuse. (109)

Aalborg.

Aalborg. Lægde. Aalborg, hovedstaden for Aalborg Stift, er en gammel, stor vel bebyggt og folkeriig Bye, og næst Kiøbenhavn den beste og mest formuende (109) Kiøbsted i Danmark, og som driver en anseelig Handling med Landets Producter og andre Varer. Den ligger ved Limfiordens syndre Strandbred, 3 Mile fra Fiordens Indløb ved Hals, 10 Mile fra Viborg, og 19 Mile fra Randers, under den 57. Grad 3 Min. Latitudinis og 26 Grad 12 Min. Longitudinis. Staden er anlagt, ligesom i en Dal, paa en ganske nedrig og jevn Grund og har plat Land paa vestre Siden, men høie

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Krit-Bakker, saavel for synden og østen, som til deels norden for paa hin Side Limfiorden, til de der op og ned passerende Skibe, og til den smukke Landsbye Sundbye, som ligger lige over for, hvilket Syn dog er behageligt nok.

Aalborg ligger egentlig i Viborg Stift, men er efter Kong CHRISTIAN III Befaling aldeles afsondret derfra, for at være en Residentz for Vendelbi Stifts Øvrighed, hvortil ingen af de smaa Stæder der i Stiftet var noksom beqvem, og fra den Tid af har Stiftet faaet Navn af denne Bye, at det kaldes Aalborg Stift. Byen ligger i tvende Herreder, og deeles formedelst Østeraae, saaledes, at St. Bodulphi Kirke og Sogn er beliggende i Hornumherred, men Vor Frue Kirke og Sogn i Fleskumherred.

Navn. Aalborg meenes at have sit Navn af Aal, som der ved og omkring fordum i største Mængde ere fangne, og holder man ikke uden Aarsag for, at Stedet først har været et Fiskerleie og beboet af Aalefiskere, hvis Handel og Næring har draget Fremmede dertil, som tildeels har nedsat sig der, indtil Stedet efterhaanden har faaet Anseende af en Bye, hvilken omsider saa tiltaget i Formue, at den har forhvervet sig Kiøbsteds Ret og Friheder. Her fanges endnu først om Sommeren (110) en stor Mængde skønne Aal i Ruser, som kaldes Weitz-Aal, ligesom de, der fanges i Augusto, kaldes Gaard-Aal. Andre kunde falde paa at lede Byens Navn fra en af Odins Sønner, som i Edda heder Ale, hvilken kan have fundet Behag i at bygge sig her et Slot eller Borg, og kalde samme efter sig Aleborg. Man finder ogsaa, at Byen allerførst og i de ældste Tider nævnes Alaburga. Den Oprindelse til Navnet, som nogle i Anledning af gamle Viser foregive, nemlig at Byen først skulde være bygt af Kong ALGER og af ham kaldet Algersborg, synes at falde ganske hen i det Fabelagtige.

Ælde. Om Byens første Anlegning, og naar den er bleven til Kiøbstad, haves ingen Efterretning. Men at baade Navnet og Stedet er meget gammelt, det er vist, og gotgiøres dermed, at vore ældste Skribenter Saxo og Snorre Sturleson adskilligt u tolvte Seculo og ved Anno 1070 berømt Søested og Havn, hvorfra man gik til Søes ad Norge og følgelig andensteds hen. De derfor, som sette Aalborg at være funderet 1301, tage aldeles fejl, men mindre de ville sige og kunde bevise det, da den da først af Kongen har faaet skreven Stads-Ret og Privilegium. I Begyndelsen, og vel i nogle 100 Aar, har Byen ikke været stor, thi Anno 1310 skal Randers have skaffet dobbelt saa mange Roer-Skibe til Kronens Tieneste som Aalborg.

Befæstning. Man finder ingensteds antegnet, om Bye i ældre Tider har været befæstet. Om Slottet kan ikke tvivles, at det jo efter fordom brugelig Maade med Graver og Volde har været fastgiort, dog var der (113) ikke fastere, end at Skipper Clemen med en ringe Magt tvang Befalingsmanden Hr. Peder Lykke strax at opgive det, saasnart han kom derfor. Men om Byen kan saa meget mere tviles, at den før har været befæstet, som man finder et Kong II Brev af 1515 givet Niels Sövensen Borger i Aalborg paa en Jord uden Vester-Port med saadant Vilkor, at, om Borgerne i Aalborg vilde herefter befæste deres Bye og dertil bruge samme Jord, da skal Eieren afbrydes Bygningen og ei gjøre dem hinder derpaa. Dernæst antegnes det i Historien som noget nyt, at Skipper Clemen i Aaret 1534 efterat hans Partie var slaget for Randers, drog tilbage til Aalborg og befæstede Byen. Det var altsaa i Henseende til denne Befæstning, det siden heder, at den Kongelige Krigsmagt under Johan Rantzovs Anførsel indtog Aalborg med Storm og nedlagde de Oprørske derinde. Dog bør det ikke forties, at man har fundet et Kong CHRISTIAN II. Brev af 1513 givet Niels Jepsen paa en Jord i Aalborg uden Øster-Port norden næst op til Dorthe Globbs Huus, i Længden og Breden som den findes fra Byens Vold og til den Gyde som løber ned mellem Michel Kleinsmeds og Jörgen Fynboes Gaard. Har da Byen den gang haft Vold, maae det, som er sagt om Borgerne 1515 og om Skipper Clemen 1534 forstaaes om en nye og sterkere Befæstelse. Ellers nævnes og Bysens Graffue i Document af 1506 og andre gamle Breve, og 1481 de gamle Grave vesten for den Hellig Aands Huus. Aaret efter forbemelte Oprør, 1535 gik til Lænsmanden Erich Banner en Kongelig Befaling, at lade Aalborg Byes Fæstning strax nedbryde og gjøre slet rundt omkring Byen. At der siden under Kong CHRISTIAN IV. Regiering har ved Aalborg været noget nyt Anlæg af Fæstnings-Verk (114) for, det viser et samme Kongens Brev af 4. November 1634 hvori Hans Majestet befaler Bønderne paa 8 Mile omkring Aalborg, endnu i 3 Aar at arbeide paa Kiøbsteden Aalborgs Befæstelse. Hvorvidt det er kommet med denne Fæstning, og hvor længe den har været, vides ikke, men nu er der ikke ved Byen noget Tegn til, at den har været befæstet.

Privilegier. Naar Aalborg først har faaet Stads-Ret, og hvilke Friheder den i de ældste Tider haver haft, veed man lige saa lidet, som om Byens første Opkomst. At den længe førend 1340 har haft Kiøbsteds-Privilegier, sluttes deraf, at den i det Forbund, som da blev giort imellem Kong VALDEMAR og Hertugen af Slesvig, nævnes iblant de fornemste Stæder i Jylland. Ja længe tilforn har Kongen holdet sin Foged i Aalborg ligesom i andre Kiøbsteder, thi 1293 nævnes Johannes Benedictson Advocatus Domini Regis in Aleburg. Men i Skipper Clemens Opløb, og ved Aalborg Byes Indtagelse 1534 ere alle dens ældre Privilegier bortkomne. Hvilket sees af det Privilegio, som Kong CHRISTIAN III 1540 S. Petri Cathedræ Aften gav Byen, som er det ældste der nu giemmes i Raadstuens Archiv, med det store Seigl under i en Sølvdaase, hvori meldes at, ”siden Aalborg Byes Privilegier ere udplyndrede og frakomne, saa har Hans Majestet, med Rigets Raads Raad, givet

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Borgemestere, Raad og menige Borgere og Indbyggere nye Friheder, bestaaende i endeel Artikler, af følgende Indhold: 1.) Om Udlændinges Handel. 2.) Udi smaat Vegt maae Udenlandske ei selge. 3.) Om Specerie og Kræmere. 4.) Om fremmede Kræmere. 5.) Om tydsk Øl. 6.) Naar giester maa selge. 7.) Naar Giester maa salte Sild. 6.) Naar Giester maa selge. 7.) Naar giester maa salte Sild. 8.) Om Skind at kiøbe. 9.) Borgerne maa ei tage (115) Fremmedes Penge. 10.) Om Seiglads i Limfiorden. 11.) Om Landkiøb. 12.) Hvor Bunke er maa brydes. 13.) Naar Giester maa handle. 14.) Frihed paa Huder og Skind. 15.) Ild maa ei være i Boder. 16.) Hvor længe ligges skal paa Fiskeleyer. 17.) Om Pindse Markederne. 18.) Om Giesters Vinterleie. 19.) Om Fremmedes Eiendom. 20.) Bondens Penge skal ingen købslaae Bonden til gode. 21.) Om Oprør. 22.) Om Udenbyes Mands Gods. 23.) Om Sandemænd. 24.) Om Borger fæster anden Loug. 25.) Borger skal tiltales i Byen. 26.) Lokker nogen Hustrue eller Jomfrue. 27.) Hvor Brøde ikke er hossat. 28.) Om Besetning. 29.) Søge Raadmænd i Retten. 30.) Om spænte Armbørster. 31.) Om Laug og Oldermænd. 32.) Embedsmænd som bruge Kiøb. 33.) Om Borger at gribe. 34.) Om Væriemaal. 35.) Om Told til Slottet. 36.) Giør nogen imod disse Artikler ec.”

Privilegier. Dette er Byens beste og fornemste Privilegium. Endnu samme Aar 1540 23. April har Kongen stadfæstet Byens Privilegier, som de selv havde ladet indskrive i en Bog, dog med saa Skiel, at Kongl. Majestet i Fremtiden vil have fuld Magt til at formere eller formindske samme, eftersom Hans Kongl. Majestet kan synes at være redeligt, Dat. Kiøbenhavn Tisdagen for S. Margaretae virginis 1530. Samme Aar, og af høistbemelte Konge, fik Borgemester Raad og Menighed i Aalborg Brev dateret i Kolding, at Hans Majestet har anseet deres Leilighed og store Armod, de ere geraadne udi, da deres Bye, Gods og Biering blev saa borttage af stor Ildebrand, at de derfor skulle være frie for al Kongelig Tyngde i 10 Aar; skulde de og være fri for Zise og deslige, undtagen (116) Udlands Folk; om noget paakommer, skulle de tilhielpe at afverge Rigets Skade og Forderv; Af samme Gunst og Naade har Kong. Majestet tilladt, at alt det Sølv, som var Monstrantz, Kalk og Disk, som de havde indsat paa deres Raadhuus, og de annammede af Kirker, Capeller og Altere der i Byen, og nu er forbrændt og tilhobeløbet, maa og skulle de have og beholde til Byens Nytte til at opbygge igien Raadhuset, Broe og Bolverk med omkring Byen. 1542 Hellig Legems Aften, Kong CHRISTIAN III Benaading, at ingen Ind- eller Udlændisk Kiøbmænd maae ved de nye Fiskeleier Hals, Egens og Mou, og andre ulovlige Havne bruge nogen Kiøbmandskab Aalborg Bye til Skade. 1546 CHRISTIAN III. Befaling, at Egholm, Giøl og Sundbye skal søge Aalborg Bye-Ting. 1548 Hellig tre Kongers Dag, Kongelig Befaling, at Magistraten skulde giøre Politie i Byen, at hver kunde faae for et skikkeligt Værd, at lade det opslaae paa Raadstue-Døren med Straf derhos. 1549 1. Maji Kongens Forbud, at ingen Borgere, Bønder og Kregelfarere, den Stund Sildsaltning for Aalborg og Nibe paastaaer, maae med Baade, Kaage og Vogne udfare paa Standen, og opkiøbe Sild af Fiskerne østen fra Giølsteen til den Hellig Aands Lade og vesten fra Utrup Steenbroe, ei heller i Nørre-Dybet, Borgerne til Skade og Forprang, førend de haar klareret for den Kongelige Toldbod. 1553 stadfæstede Kong CHRISTIAN III. Et Forlig, som blev giort mellem Borgerne i Aalborg og dem af Aarhuus og Randers, angaaende Handelen paa Fiskerleierne i Moe Birk og Hals Sogn, som de af (117) Aalborg paastode at de andre brugte imod Aalborg Byes Privilegier, og det saaledes, at de af Aarhuus og Randers maatte strax efter Fatselavn skikke deres Kiøbmandsvarer til Fiskeleierne og dermed ingen Forprang giøre for Vor Frue Dag i Faste, da de maaatte handle indtil Pindsedag, men siden ingen Varer have liggende der uden alene Salt og Træe. Samme Aar fik Magistraten Cancellar Johan Friises Brev paa Kongens Vegne, at de, som havde

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

bygget Huse uden for Gravene, skulde bryde dem ned i gien, og indflytte i Byen. 1554 21 Sept. Kong CHRISTIAN III. Forbud, at ingen udlændiske Kiøbmænd maae besøge Landsbye-Markeder. Samme Aar 23. September Kong CHRISTIAN III Brev, at Handelen imellem Hansestædernes Indbyggere og de Danske, maae bruges uformeent paa begge Sider. Samme Aar, Martini, Kongens Brev om øde Jorder i Byen at bebygge. Endnu samme Aar S. Galli Dag Kong CHRISTIAN III. Befaling, at der tvende gange om Aaret skulde omgaae nogle Danneqvinder i Byen, og eftersee, om nogle Tieneste-Piger eller andre ugifte Tienestefolk reder til Barsel. 1556 fik Borgemester og Raad i Aalborg Frihed at kiøbe saa meget Tømmer i Bahuus Læn, som de behøve til det Skibs Bygning, de der vilde lade bygge. 1556 den 27 October fik Borgemestere Raad og Borgere i Aalborg Kong CHRISTIAN III Brev, at ingen Fogeder, Læns mænd, Skrivere, Bønder, eller andre, maa bruge Landkiøb imod Aalborg Byes Privilegier, under Varenes Forbrydelse, Halvparten til Kronen og Halvparten til Byen. Af samme Aar og Dag findes Kong CHRISTIAN III Brev, hvorved forbydes at ingen i Aalborg maae tække deres Huus med Halm-Tag, men alene med Teyl, under 40 Mark Danske i Straf, halvt til Kronen og halvt til (118) Byen. 1557 20 Maji tilsender Kongen Borgemestere og Raad en Skikkelse gjort med Danmarks Riges Raad over de Besværinger som Undersaaterne ere til Hinder i deres Næring. 1558 7. Martii har Kongen tilladt Borgerne at indføre Tydsk Øl. Høistbemelte Konge CHRISTIAN III. Har under 17 September 1558 givet Borgemestere og Raad i Aalborg den Frihed, at deres Raadstue-Domme maae gaae lige ind til Herredagene, uden at indstevnes for Landstinget. Kong FRIDRIK II. Breve og Befalinger, Byen og dens Friheder vedkommende, ere disse: 1559. 21 Augusti, Befaling, at Proprietairerne skulde lade holde Aalborgs Østeraae reen. 1559 Alle Helgensdag Bevilling angaaende Bondgarn uden for Hals-Veile at lade syne. 1560 16. Julii Brev, hvorledes Bondgarns-Stader eller Fiskeriet ved Vagedybet ved Hals skal bruges. 1570 5 September Forbud, at ingen Fremmede maae bruge nogen Handel, Salterier eller Fiskerier ved Nibe. 1571 28. Sept. Forbud, at ingen Handel maae skee i Sundbye. 1572 24. December Befaling, at alle Panter, Gavebreve, Skiøder, til Tinge skal læses og paaskrives. 1573. Befaling, at ingen Borgere maa holde for stor Vægt i deres Huse, men skal lade deres Gods, som ind- og udskibes, veie paa Veierhuset, som Øvrigheden har ladet bygge. 1575 15. Junii Benaadning, at Aalborgs Indvaanere maae kiøbe deres Ildebrand hvor de vil, og at ingen maae forbyde Bønderne at selge sligt. 1577 Aalborgs Borgere benaades at maae segle frit forbi Nyborg. Samme Aar befaler Kongen Lænsmanden Erik Rud at bygge til Varder af Tømmer paa Landet, som skulde om Vinteren være Borgerne til Sikkerhed og Merke at, segle efter, naar de komme hjem fra deres Norske Fiskerier, i steden for Søe-Tønderne, som om Sommeren laae (119) i Vagge-Dybet. 1579 22 Febr. Befaling, at Æreskiendere skal straffes af Magistraten. 1581 29. April Forbud, at ikke maae saltes paa Skuder ved Nibe. 1582. 18. Jun. Befaling om de Broer, som Slottet vedkommer, at holde ved lige. 1584. Benaading, at fire Læster Rostoker Øl maae nyes frie til Aalborg Gildhuus. 1584. 11. Mart. Befaling, at de i Aalborg Bye skal beholde sin gamle Frihed og Uddrift østen Byen i alle Maader uforkrænket. 1584 15. Julii Brev, at ingen Fremmed maae opholde sig i Riget uden Pasport, som under det Skin vilde tilføje Religionen Ulempe. 1585. 17. April. At ingen maae nyde Borger-Ret i nogen Kiøbsted, uden han i Byen er boesiddende og svarer borgerlig Tyngde. Kong Christian IV. Privilegier og Breve til Aalborg: 1589. 18. Junii Benaading, at Borgemestere og Raad til Aalborg: 1589. 18. Junii Benaading, at Borgemestere og Raad i Aalborg maae holde fire Færger mellem Aalborg og Sundbye. 1590. 30 Jul. Brev, angaaende Veiderne ved Hals, saa og at de, som vilde stevne Borgemestere og Raad i Aalborg til Viborg Landsting, skulde stille Caution, om de

ikke ere vederheftige. 1590 18 Aug. Forbud paa ulovlig Handel. 1594 5 Jun. Befaling, at ingen Marked, som hidtil skeet er, maae holdes ved Nibe 8 Dage førend Pindse-Marked i Aalborg, ei heller nogen Tid almindelig Marked med nogen besønderlig Brev eller Benaading derpaa. 1598 3 Jul. Forbud paa Kiøbmandskab i Løgstør. Samme Aar og Dag, Befaling at fremskikke tvende Borgere til Kiøbenhavn med hvis Besværing og Paalæg, som nogle imod gammel Brug og Sædvane i nogle af Søe-Stæderne kunde være med besværet og skeet for kort udi. 1602. 12 Maji, Brev, at der skal bruges (120) Lybsk Alen i Jylland. 1604. 19. Maji, Benaading, at Lybskerne ei maae bruge nogen Kiøbmandskab i Aalborg uden i Pindse-Marked. 1608. 25. Maji, Brev om Kiøbstedernes Privilegiers Confirmation af Prinds CHRISTIAN V. 1610 3. Jan. Brev, at en Borgemester, to Raadmænd og 4 Borgere med Stads-Seiglet og med Fuldmagt skulde indfinde sig til at hylde Prinds CHRISTIAN. 1610. 6. April, Brev, at alle Fremmede, som sig udi Aalborg nedsette, maae ei derfra flytte, uden at betale 6te Penge, Halvdelen til Kongen og Halvdelen til Magistraten. 1614 22. Decbr. At Magistraten maae nyde Halvdeelen af Byens visse og uvisse Indkomster. 1616. 4. Jul. Brev, at 8 Skilling skulde gielde 10 Skilling Stykket, 1 Mark gielde 10 Skilling, og en Specie 80 Skilling. 1617. 28 Jun. Befaling, at de, som handle med Fransk Vin, ei maae handle med Rinsk Vin. 1623. 6. Jan. Benaading for et Salte-Compagnie i Aalborg. 1632 25. Jun. Brev om Søslings Tolden i Aalborg til Skibs-Broggens Reparation. 1641 21 Octbr. Bevilling paa 4 Læster Rostoker ØL fri for Accise til Compagnie-Huset. 1647. 31. Maji, Privilegium paa hvad af en Hest eller Oxe skal betales i Broe-Penge ved Aalborg eller Sundbye Færgebroe. Kong FRIDERIK III. Breve og Benaadinger: 1648 14. Jul. Brev, at Heste-Marked i Sundbye skal være afskaffet. 1648 30. November Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier. 1648. 12. Decbr. Privilegium paa Kietterup Kier og Lyngholm til Byen og Borgemesterne. 1649. 20. Maji, Brev, at al uvisse Indkomst er benaadet Byerne en fierde Deel og Magistraten en fierde Part. 1649 22. Augusti, Brev, at forige Heste-Marked efter Pindsedag forflyttes til 2 Søndag efter Christi Himmelfarts Dag. 1650. 18. Jun. Brev (121) at Aalborg Bye skulde nyde den samme Frihed, naar Prindsen kom til Regiering, som de før havde. 1652. 10. Jan. Anordning om Aalborgs Veierhuus og dens Penges Deeling, indført i en brun Bog pag. 153. hvorpaa er Høieste-Rets Dom. 1655. 23. Augusti, Benaading, at Aalborg Borgere maae besegle Limfiorden overalt. 1661 14. Jan. Benaading, at Borgemestere og Raad maa nyde den 20de Deel af Consumptionen, som skulde deeles i tvende lige Deelee, den halve til Borgemester og Raad, og den halve til Byens Udgifter. 1661. 23. Febr. Befaling, at Borgemesterne i Kiøbstederne skulde gjøre Eed for Kongl. Majestet selv, og naar nogen Borgemester-Bestilling ledig vorder, da den ældste Raadmand at overdrage, for at fornemme Kongens Villie, om samme Bestilling at betiene. 1661. 11. April. Benaading for Indbyggerne ved Vesteraae, at Halvparten af Færgerne skulde Lande i Vesteraae, og Halvparten i Østeraae, hvorimod de selv paa egen Bekostning skulde lade bygge en god Færgebroe ved Vesteraae, og den stedse vedligeholde. 1661. 24. Jun. Privilegier for Kiøbstederne i Danmark af 12 Poster, er en vidimeret Copie, Originalen nedlagt i Riber Raadhuus. 1661. 22. Aug. Brev, at Aalborg Byfogeds Domme til Raadhuus. 1661. 22. Aug. Brev, at Aalborg Byfogeds Domme til Raadstuen skal indstevnes og paakiendes. Benaading af samme Aar og Dato, at Aalborg Raadstue-Domme skulde indstevnes til Høieste-Ret, og ei andensteds paakiendes. 1661 28. Aug. Bevilling, at Magistraten skal nyde de halve Borgerskabs Penge. 1663. 18. Novbr. Brev til Geistligheden, at de skulde svare deres Contributioner efter Matriculens udgangne Skattebrev. 1664. 23. Jul. Befaling, at sex af Færgerne paa Overfarten mellem Aalborg og Sundbye skulde anlegge i Østeraae og de andre sex i Vesteraae. (122) 1664. 30. Decbr. Benaading, at Borgemestere

og Raad til deres Løns Hielp maae nyde 2 Skilling af hver Tønde Sild og Korn og ½ Skilling af hvar Slet Dalers Værdie af Varer, som bliver ind- og udskibet. 1665. 9. Jul. Befaling om den Frihed, Stemplet-Papirs Forvalteren i Kiøbstederne skal nyde. 1660 3. Novbr. Befaling, at alle og enhver i Aalborg boende skulle contribuere i Byen, saa og at de, som under Byens Begreb med nogen Ting handle, skulde af Magistraten straffes. Kong CHRISTIAN V. Breve og Benaadinger: 1670. 3. Aug. Brev, at Borgemesterne maa beskikke Betientere til de smaa Bestillinger i Kiøbstederne. 1671. 22. Maji, Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier. 1672. 14. Maji, Confirmation paa Borgemestere og Raads Afstaaelse til Aalborg Borgerskabet paa de Magistraten benaadede 2 Skilling af hver Tønde Sild og Korn samt ½ Skilling af hver slet Dalers Værdie af Varer, som ind- og udskibes. 1672. 12. Aug. Anordning, at alle Skippere skal have Borgerskab, og holde Dug og Disk i en af Kiøbstederne her i Rigerne. 1680. 19 Majii, Brev, at Magistraten skulde forhielp alle Ting til rette og Rigtighed, som deres Bestillinger vedkommer, og for deres Tid haver været passeret. 1681. 1. Octbr. Benaading, at Byefogden i Aalborg paa Hans Kongl. Majestets Vegne skal være overværende ved Skifterne. 1681. 29. Novbr. Anordning, hvorledes Presterne og Magistraten i Aalborg skal have Gang og Sæde med hverandre. 1682. Commissions Forretning over endeel Aalborg Byes Urigtigheder. 1682 28. Decbr. Kongelig Resolution, at de Borgere, som kunde have Privilegier at være frie for Byens Bestillinger og Værgemaale, ei maae efterdags forskaanes. 1683. 20 Mart. Kongelig Decision paa (123) Commissariernes Forretning om Aalborg Byes Urigtigheder. 1685 15 Aug. Brev, at Jochum Tormsmeds Systerbørn Arv maae til Byens Nytte anvendes. 1688 3. Novbr. Brev om Veines og Broernes forsvarlige Vedligeholdelse for Aalborg Bye. 1688. 5. November. Geheimeraad Moths Brev i Kongens Navn, at Byen skal føre Steen til hver af de 3 Mile-Pæle om Byen. 1688 22. Decebr. Brev, at de 1000 Slettedaler Fattiges og Skolens Penge, som Compagnie-Huset forrenter, skulde svares af Aalborg Byes Indvaanere. 1701. 3 Maji Kong FRIDERIK IV. Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier. 1730. 10. Jun. Kong FRIDERIK IV. Privilegium paa et Qvæg-Marked i tre Dage. 1731 25 Martii Kong CHRISTIAN VI, Bevilling, at Magistraten og Borgerskabet i Aalborg skal nyde aarlig de ti tredje Parter af Veierhuus- Pengene. 1746. 2. December Kong FRIDERIK V. Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier. 1749 22. Aug. Kong FRIDERIK V. Bevilling paa en Honning- og Fæ-Marked ved Aalborg den 16 Septbr. 1766. 8. Septbr. Kong CHRISTIAN VII, Confirmation paa Aalborg Byes Privilegier.

Vaaben. Byens Vaaben, er en anseelig Bygning med 3 Taarne foruden Spidse, paa det mellemste Taarn en Port, deri staaer en Løve i blaat Feld, hvor neden under ere 3 Aal. Nu omstunder forklarer man dette Vaabens saaledes. De 3. Taarne skal betyde S. Budolphi Kirkes, Vor Frue Kirkes, og Skolens Taarne, Løven skal forestille Limfiorden, som Byen ligge his, de 3 Aal skal betyde de 3 Aaer som løbe igiennem (124) Byen ud i Fiorden. Men rigtigere synes dog den Forklaring, at Aalene sigte til Oprindelsen af Byens Navn. Ellers maae erindres, at Byens Vaaben, som før var ganske simpel, er blevet meget forandret og ziret i senere Tider.

Skiebne og Merkværdigheder. Fra Kong SVEN ESTRIDSÖNS Tid, som regierede for og efter 1060, har Aalborg været bekiendt af sin Havn og Seglads. Det er af den Aarsag, at Aalborg saa ofte nævnes baade i den gamle Danske og Norske Historie, nemlig fordi den var et beleiligt Søested, saavel for dem der vilde fare til Skibs her fra Landet andensteds hen, som for Fremmede der vilde tage Tilflugt over Søen herind. Om den Danske Prindses HENRIK SKATELERS Frue INGERD, som var en Prinsesse af Sverige, læses, at da hun ved 1129 fik i Sinde at undrømme fra sin Herre,

tog hun Veien ad Aalborg, men blev af hannem der greben og ført tilbage. 1138 led Sigurd Slembedegn, som tragede efter den Norske Krone, Skibbrud ved Limfiordens Indløb og kom til Aalborg, hvor han blev Vinteren over. 1140 da han i Norge var bleven fangen og dræbt, komne Hans Venner fra Danmark og hentede hans Liig, førde det til Aalborg, og lode det der hæderligen begrave i Vor Frue Kirke. Der Kong KNUD V. Anno 1150 var slagen af Kong SVEN ved Viborg, tog han Flugten til Aalborg og derfra til Søes over til Sverige. 1169 om Foraaret døde i Aalborg Kong ÖSTENS af Norge Dotter-Søn OLUF, som havde ladet sig hylde til Konge i Oplandene, og blev begravet i Aalborg, hvor han Vinteren over havde opholdt sig, og imidlertid gjort sig saa elsket af de Danske, at de siden holdt ham for Hellig. I Kong VALDEMAR II. Tid 1204 var Aalborg det Sted, hvor Erling Stenveg, som og var udgiven for (125) en Prætendent til den Norske Trone, samlede til sig en stor Deel forneme Norske af Vaglernes Partie, for derfra med Dansk Hielp at forsøge sin Lykke paa Norges Rige, og blev da sammesteds af dennem udraabt for Norges Konge. Denne Erling med hans Tilhængere Vaglerne, var siden 1206 atter engang i Aalborg, hvor da den Norske Biskop Nicolaus kom til ham. I de Aar 1269. 1271. 1279. 1280 og 1285. findes Kong ERIK GLIPPING ofte at have opholdt sig i Aalborg, og der udgivet adskillige Documenter. Ligesaa har og Kong ERIK MENVED 1289 været i Aalborg. Samme Nat om Midsomers Tid kom Kong ERIK af Norge med en anseelig Flode for Aalborg, og laae der stille i 15 Dage, uden at foretage noget fiendtligt. Efter den Tractat, som 1340 blev sluttet mellem Kong VALDEMAR og Hertug VALDEMAR af Slesvig, skulde Aalborg, med omliggende Sysseler, være den første af de Jydske Stæder, som skulde indløses fra Greverne af Holsteen og gives Dronning HELVIG til Livgeeding. 1350 blev Aalborg Bye, saavel som hele Landet, hiemsøgt af Pesten eller den saa kaldte Sorte Død. 1355 om Paasken var Kong VALDEMAR en Tid lang i Aalborg, holdt der Retterting, og havde andre vigtige Sager med Adelen i Vendsyssel at afgjøre. Ved 1373 indløste Kong VALDEMAR Aalborg Bye med Slottet, som længe havde været i de Holstenske Grevers Vold. Samme Aar sidst i Fasten og til Paaske var Kongen selv i Aalborg, og har da formodentlig der holdt Retterting. 1391 til Pindsedag har Dronning MARGRETE med Biskoperne været forsamlet i Aalborg, og da bortskødet Egholm Slot til Vor Frue Kirke sammesteds. 1406 har Kong ERIK af Pomern sidder Retterting i Aalborg. 1431 har Borgemester Peder Ilfarsön stiftet det bekiendte (126) Guds Legems Lag eller siden kaldet Papegoie-Gilde i Aalborg. 1457 har Aalborg Bye leveret 120 Mand i Udbud til Kongens Tienste. Samme Aar blev efter Kong CHRISTIAN I Befaling af endeel Riddere, Adelsmænd og Borgere paa Aalborg Raadhuus holden en Commission og dømt i en betydelig Trette imellem Magistraten og en fornem Borger Strange Torstensön, og da udgivet et og andet Document dateret Ex castro nostro Aleborg. 1484 og lige saa 1488 var Kong HANS I Aalborg og havde da Rigets Raad hos sig. 1494 og 1496 holdt Kong HANS Retterting i Aalborg. 1501 brændte en stor Deel af Byen af. 1506 og ligesaa 1509 ved Pindsedags Tider har Kong HANS været i Aalborg. 1513 den 21. Febr. Døde Kong HANS i den grundmurede Gaard, som ligger i den vestre Ende af gammel Torv, hvor uden for staae to store Steene 3 Alne høie over Jorden, og blev hans Lig ført derfra til Odense. 1523 da Indbyggerne i Jylland vare oprørte imod Kong CHRISTIAN II. Begyndte de af Aalborg Spillet, som HVITFELD siger, og ihielsloge Kongens Tolder. 1525 var Kong FRIDERIK I. i Aalborg. 1530 overgik Byen en stor og ulykkelig Ildsvaade, hvorfor Indbyggerne fik 10 Aars Frihed for Skatter og Accise, undtagen fremmede Handlende, som samme skulde betale. 1534 var et ikke mindre ulykkeligt Aar for Aalborg, thi Skipper Clemen, med de andre Søehaner, som holdt Kong CHRISTIAN II. Partie og vare udsendte af Greve Christoffer

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

for at stifte Oprør i Jylland, kom for Aalborg, da Byen gik ham tilhaande, og Slottet maatte strax opgive sig til ham. Vel samlede en Hoben af Adelen sig, og under Holger Rosenkrandses (127) og Erik Banners Anførsel rykte med deres Tropper for Aalborg, men som de laae Natten over i Svenstrup, bleve de om Morgen den 16 Octbr. Af Skipper Clemen og Vendelboerne overrumplede, og lede et stort Nederlag. Siden da disse vare slagne ved Randers, tog Skipper Clemen sin Tilflugt igien til Aalborg, kastede sig derind og befæstede Byen. Fredagen for Juul ankom den Kongelige Krigsmagt under Hr. Johan Rantzovs Commando for Aalborg, løb strax Storm til Byen og indtog den. I denne Hede ihjelsloge de alt hvad der inde var, undtagen Qvinder og Børn, og gjorde der et stort Bytte. Af Bønderne bleve der 2000 slagne, de andre flyede til Vendsyssel. Herremændene, som der sade fangne blev løsladne, og nogle af de oprørske Bønder henrettede. Skibene, som Clemen og hans Anhang, vare komne med til Aalborg, bleve erobrede. Skipper Clemen undkom selv til Hest, men blev af en Bonde greben og ført fangen tilbage til Aalborg, siden til Kolding, og der 1536 lagt paa Steile. I disse Tumulter udstod Aalborg meget, og iblant andet mistede alle sine Privilegier. 1535 bleve de af Skipper Clemen om Byen i bemeldte Oprør var bleven blottet for Indbyggere, skal fra Lybek være ankomne adskillige Familier, som paa nye besatte Byen. 1536 havde Aalborg Bye, ligesom de andre Kiøbsteder, sine Fuldmægtige paa Herredagen i Kiøbenhavn. 1546 fik Aalborg af Kong III. Nye Privilegier i stedet for de gamle, som i Skipper Clemens Oprør vare bortkomne. 1552 var Kong CHRISTIAN III. i Aalborg og der holdt Retterting. 1554 blev Aalborg Bye afskilt fra Viborg Stift og gjort til et Biskoppeligt Sæde for Børlum- eller Vendelbo-Stift, som derefter er bleven (128) kaldet Aalborg Stift. 1558 in Septembri har Kong CHRISTIAN III. Atter været i Aalborg, som var ikke længe for hans Død, og samme Tid erholdt Byen af Hans Majestet Landstings-Frihed. 1567 in Novembri var Kong FRIDERIK II i Aalborg. 1601 udi Pindse-Marked i Aalborg, blev Niels Juul til Kongstedlund ihjelslagen af Albret Skeel til Jungetgaard. 1601 grasserede Pesten i Aalborg. 1634 befalede Kong CHRISTIAN IV. at Bønderne 8 Miile omkring Aalborg skulde endnu i 3 Aar arbeide paa Byens Befæstelse. I de Svenskes Indfald i Jylland 1643 indquarterede Wrangel og hans Tropper sig i Aalborg, og holdt der meget ilde Huus. 1658 blev Byen atter hart medtagen af de Svenske. 1661 forundes Aalborg Bye af Kong FRIDERIK III. Landstings-Ret. 1663 den 11. Aug. Var der en stor Ild løs i Aalborg, hvorom læsses en Inscription over Døren paa den store Gaard, hvor Kong HANS døde. 1717 blev Jubel-Festen holden uden for Kiøbenhavn. Ellers har Aalborg i dette Seculo haft den Glæde, at Kongerne, Frederik IV. CHRISTIAN VI. OG FRIDERIK V. alle have været der.

Mynt-Sted. Endnu hører til Aalborg Byes ikke mindste Merkværdigheder, at der forud har været et Kongeligt Mynt-Sted, hvor mange Penge ere myntede, saavel under Kong I Regiering i Aarene 1524. 1525. 1528. som i Kong HANSES Tid, alle med denne Inscription paa den ene Side: Moneta nova Alborgensis. Ja det som meere er, man finder iblant vore ældgamle Danske Sølv-Bracteater, af det Slags, som man tilegner enter Kong SVEN ESTRIDSEN eller Kong SVEN GRATHE, en liden Mynt med en Konges Hoved og derom skrevet: (129) ALABVRGA. Hvilken Omstændighed ogsaa bliver et stort Beviis for Aalborgs Ælde og gamle Flor. Alle disse rare Mynter findes i Museo Regio opregnede. I den Henseende har og været en Myntergaard i Aalborg, som nævnes i et Document af 1506 hverved Borgemester Raad og Almue i Guds Legems Laug, udi Kong HANSES Nærværelse i Aalborg, gjør Mageskifte med Priore og Convent i den Hellig Aands Huus, saaledes, at Klosteret fik en Laugets Gaard kaldet Papegoi-Gaard, og Lauget derimod fik af Klosteret en Gaard som Sven Bagher opbygte med to murede Steenhus kaldet Mønthergaard. I den gamle Papegoiegildes Bog i

Aalborg nævnes Hr. Johan Myntmester 1492 som paa et andet Sted under Aar 1495 kaldes Johan Mynter. Om der forud har været Bogtrykkerie i Aalborg, som TERPAGER Rip. Cimber. Pag. 705 siger, er noget uvist. Endelig hører og til Byens Merkværdighed, at opregne lærde Mænd, som ere fødte i Aalborg, men som ingen tilstrekkelig Fortegnelse have ved Haanden, maae man lade sig nøie med at nævne disse faa: Frands Rosenberg, som er bekjendt af mange Skrifter og kom i Fortred for sin Forklaring over Aabenbaringen, M. Hans Aalborg, en lærd Mand og berømt Boghandler i Kiøbenhavn, som var Tyge Brahes gode Ven, see Danske Magazin T. II. Pag 179.

Inddeling. Aalborg bestaaer i Almindelighed af tvende Kirke-Sogne, kaldede efter Kirkerne, St. Budolphi og St. Mariæ eller Vor Frue Sogn. Men egentlig deels Byen, efter de fire igiennemløbende Aar, i fire Qvarterer eller Borger-Compagnier, som udgiør otte Roder, af hvilke 1. 2. 3. 4. 5. ere i Budolphi, og 6. 7. 8. udi Frue Sogn. Qvartererne (130) ere disse: 1.) Vester Qvarterer, vesten for Vester-Aae. 2.) Gamle Torvs Qvarter, fur Vester- til Øster-Aae. 3.) Nye Torvs Qvarter, fra Øster- til Peder Barkes Aae. 4.) Øster-Qvarter, fra Peder Barkes Aae til Synder-Graver eller Øster-Ports Aae. De uden Vester-Port sorterer under Vester-Qvarter, og de uden Øster-Port under Vester-Qvarter, og de uden Øster-Port under Øster-Qvarter. Hver Borger-Compagnie har en Capitain, en Lieutenant, en Fændrik, tre Sergianter og tre Corporaler. Hvert Compagnie regnes omtrent 100 Mand sterk. Ved Compagnierne er en Adjutant, med den øverste Borgemester er Chef.

Gader og Stræder. Af Byens Gader og Stræder eller Gyder, som ere mange, og efter gamle Stræders Maade snevre og irregulair anlagte, ligge i St. Budolphi Sogn følgende, (a) udi Gamle Budolphi Sogn: 1.) Algaden, fra Ladebroen hvorunder Øster-Aae gaaer, indtil den Murede Port. 2.) Skomager-Gaden. 3.) Skolegaden. 4.) Skotter-Gyden. 5.) Blegehuus-Gang. 6.) Podemester-Gyde. 7.) Mestermads-Gyde. 8.) Brandstrup-Stræde, som er den nederste Ende af Skolegaden og strekker sig til gamle Mølledam. 9.) Kirke-Stræde, gaaer fra Skolegaden til Budolphi Kirke. 10.) Katen Pops Gade. 11.) Svingelen. 12.) Strand-Stien, hvortil Stranden forud er gaaen op. 13.) Adelgaden fra Raadhuset til Algaden. 14.) Kloster-Jorden. 15.) Doctorens Gyde. 16.) Korsis Gyde. 17.) Bispens-Gade, hvori Biskopen i Begyndelsen fra 1553 boede. 18.) Jomfru Anne-Gade, saa kaldet af en gammel Jomfru Anne Krukov, som der boede midt i forige Seculo, menes før at have hedet Skousvegade. 19.) Gang bag om Møllen. 20.) Storm-Gyden. 21.) Maren Thures-Gade. 22.) Den Mørke Gang. (131) 23.) Stranden, hvor Toldboden og Veier-Boden staaer. 24.) Ved Øster-Aae. (b) Udi Budolphi Sogn, som før var St. Peders Sogn, men fra 1542 tillagt Budolphi Sogn: 25.) Algaden, fra den Murede Port til Hiørnet af Vestergade, der gaaer til Vester-Port. 26.) Vestergade, som ligger vesterste i Sognet, men gaar fra Synder til Nord og derfra i Øster til Graven. 26.) Vandgangen. 27.) Tvergaden. 28.) Jens Bangs Gyde. 29.) Tiende-Laden, hvor forud St. Peders Kirkes Tiende-Lade har staaet. 30.) Vingaards Stræde. 31.) Graven, saa kaldet af den Grav, Lænsmanden Parsberg det lod kaste for at lede Vester-Aae ind i Byen. 32.) Urbans-Gade, som gaaer til Urbans-Port. 33.) Kattesunds-Gade, derudi ere: 34.) Korgsmeden, som gaaer til Kattesunds Port, og tvende Tvergyder til Vester-Aae, nemlig, 35.) Peder Pedersens Gyde, og 36.) Maren Poppes Gyde. 37.) Ved Vester-Aae. Uden for Vester-Port er, 38.) Vester Brie, 39.) Steen Gyden, og 40.) Ladegaards Gyde, fra Vester-Port til Ladegaarden, Uden for Urbans-Port er 41.) Reeber-Banen. Til Vor Frue Sogn hører følgende: 42.) Algaden, fra Ladebroen af til Øster-Port, thi den gaaer saa got som igiennem heele Byen, og den øverste Ende af Algaden har saadan Brede, at den gjør igien tvende Gader, 43.) Nørregade, som nævnes i et Brev af 1407 og 44.) Syndergade, ja endeel af samme Gade kaldes 45.)

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Bredegade. 46.) Fiord Gyden. 50.) Frisenborg, denne Plads er for en Snes Aar siden bygt ved Slottet ud i Fiorden af en Mand ved Navn Christen Friis, af hvem Pladsen med de Huse der staaer paa og Gyden omkring den har faaet Navn. (132) 51.) Slotsgaden. 52.) Peder Barks Gyde. 53.) Kloktøber-Gyden. 54.) Hielmer-Stald. 55.) Skiden-Gyde. 56.) Gammelmølle-Gade. 57.) Krogen. 58.) Kold-Gyde. 56.) Brødre-Gyde, synes at have Navn af Graabrødrene, hvis Kloster formodentlig har ligget derved. 60.) Staldgaarden. 61.) Store Nyegade, hvorudi er 62.) Hr. Oves Gyde, som gaaer ned til Nye Torv, og 63.) Vaastens Gyde, der og gaaer did. 64.) Hunde-Klemmen. 65.) Lille Nyegade. Uden for Øster-Port ere: 66.) Østerbroes Gyde eller Faarebroen, 67.) Lykken, og 68.) Lykke-Gyden. Et Document af 1481 nævner Herrestrædet i St. Botulphi Sogn nord for Torvet. Et andet af 1538 Skovegade.

Torve. Byens Torve ere alene tvende, nemlig, Gamle Torv i Budolphi Sogn ved Øster-Aae, og Nye Torv i vor Frue Sogn ved Slottet.

Porte. Aalborg haver paa nærværende Tid fire Stads-Porte, som ere, 1.) Vester-Port. 2.) Øster-Port. 3.) Urbans-Port, 4.) Muuret Port, hvilken fordum var Stadens Vester-Port. Under denne sidste Port er et gamelt Arrest-Huus for Byens Natmænd, og har der forhen været en Bygning oven paa, hvori gientes Instrumenter, som Troldqvinder pinedes med. Foruden disse Porte har der fordum været en anden gammel Port, kaldet Skosue-Port, eller Skave-Porten, som formodes at have staaet ved Broen, der skiller Bispens og Urbans-Gader fra hinanden, og er det kanske en af disse Gader, som før har hedet Skavegaden, Endnu blive navngivne Vand-Porten, Kattesunds-Port, og Reberbanes Port.

Boer. Broerne i Aalborg ere disse: 1.) Lade-Broe. 2.) Rolf-Broe. 3.) Mestermands Broe. 4.) Maren Brandtes Broe. 5.) Vrangels (133) Broe, saa kaldet efter den Svenske Oberst Wrangel, som skal have ladet den bygge. 6.) Murede Ports Broe. 7.) Urbans Broer, hvor i fordum Tid Skovstes Broe har staaet. 8.) Øster-Broe eller Faare-Broen uden Øster-Port. Et Document af 1456 nævnes Lillebroe i Aalborg, et andet af 1481. Hestebroer i St. Botulphi Sogn.

Aaer. De Strømme eller Aaer, som gjøre Aalborgs Inddeeling, og lede ferskt rindende Vand igiennem Staden, hvorefter de falde ud i Limfiorden, ere disse: 1.) Vester-Aae, udi hvilken Manderup Parsberg, som var Lænsmand paa Aalborghuus 1568 til 1573, lod ved en Gryft langs nedenunder Slottets Ladegaard indlede. 2.) Hasseris-Aae til at løbe igiennem Aalborg ud i Fiorden, see Encom, Regn. Dan. Pag. 79. 3.) Øster-Aae, som løber fra Kiers-Mølle igiennem Byen, og gjør Skiel imellem Budolphi og Frue Sogne, denne kaldes Document af 1456 Aalborg Byes Aae. 4.) Peder Barks Aae, som har sit Udspring fra Østeraae uden for Byen, løber igiennem Byen i Slots-Gravene, og falder der i Fiorden. 5.) Øster-Ports Aae eller Synder-Graven, som har sit Udspring fra Øster-Aae og Peder Barks Aae. Disse Aaer ere ikke saa dybe, at de med Baade kan besegles, ikke heller er Vandet altid med det reneste formedelst de mange Garvere, Farvere og andre, som til deres Professioner benytte sig deraf. Teglgaards Bek løber ud i Fiorden ved Teglgaarden uden for Øster-Port.

Kilder. Af bekjendte Kilder findes i Aalborg, 1.) Papegoie-Kilden uden for Vester-Port, 2.) Bleg-Kilden, 3.) St. Hans Kilde, alle med klart og godt Vand, den mellemste udvelder af en Krid-Bakke.

Publique Bygninger ere nu, Stadens tvende Kirker, St. Budolphi Kirke og Vor Frue Kirke, St. Jørgens Capel, Cathedral- Skolen (134) Hospitalet, Slottet, Bispe-Residentzen, Convent-Huset, Raadhuset, Compagnie-Huset eller Børsen, Toldboden og Veierhuset, fire Danske Skolehuse, en Tydsk og en Navigations-Skole, Sukkerhuset, Sæbesyderiet, tvende Fattig-Huse, hvortil kan legges Apoteket og Posthuset.

St. Budolphi Kirke. St. Budolphi Kirke, som ofte skrives og nævnes St. Bodels, St. Boels, men urigtigst St. Bodilds Kirke, er vel den største, dog ikke den ældste Kirke i Aalborg. Naar den er anlagt, veed man ikke, dog, siden det er en af de Engelske Helgene, som Kirken har været indviet til, synes den at kunne være temmelig gammel, og kanske noget nær fra de Tider, da vore Fprfædre havde saa meget med Engelland at bestille. I det mindste kan man spore denne Kirke fra det 14 Seculo: thi i et Document af 1399 nævnes Dominus Nicolaus Mobek Rector Ecclesiæ beati Botulphi Alburgis. 1466 testamenterede Frue Karen Thomesdotter af Strandbygaard til St. Bodels Kirke i Aalborg en Koe, hvoraf Presterne skulde have to og Kirken tredje Deelen, ligedan Gave skienkede hun til vor Frue Kirke, og Degnen til hver Kirke et Faar. Siden findes St. Bodulphi Kirke at have været et Annex til St. Peders Kirke; thi i Kong CHRISTIAN II Tid heder det, at Hr. Jesper Olufsen 1517 fik af Kongen Præsentation til St. Peders Sogne-Kirke med sit Annex St. Bodulphi Kirke i Aalborg efter lille Hr. Anders. Af Altere, som i de Catholske Tider have været i Budolphi Kirke, veed man St. Annæ Alter 1455. Nicolai Alter 1474. Vor Frue Alter 1480. Mariæ Magdalænæ Alter, som var Skrædergildes Alter, 1499 Guds Legems Alter 1488. St. Catharinæ Alter. Efter Reformationen blev St. Peders Kirke afbrudt, og St. Peders Sogn lagt til (135) St. Budolphi Sogn, hvilken Part af Byen derfor endnu kaldes nye Budolphi Sogn. 1542 fik Magistraten Kong CHRISTIAN III Bevilling, at det Kirkegods og Indkomst, som havde ligget til St. Peders Kirke, skulde de nye og beholde til St. Budolphi Kirkes Bygning og Forbedring. Saa fik og Mester Morten Hegelund Prædikant i Aalborg 1539 samme Konges Brev, at den Gaard, som laae til den store Præstegaard i Aalborg, skulde være Prestegaard og Residentz for Sognepresten til S. Bodulphi Kirke. Ved denne Kirke har fra gamle Tider af været en Bogsamling, thi man finder antegnet, at Predbiörn Gyldenstjerne 1592 forærede nogle Bøger til det lidet Bibliotek ved St. Budolphi Kirke i Aalborg. Dette Bibliotek bestod mest af Bibeler, patres, Commentarier, og Luthers Skrifter, hvorover 1627 er forfattet en Catalogus, men Bøgerne ere nu mest fordervede af Utøi, og Samlingen af ringe Værdie. Kirken har et anseligt Taarn, dog uden Spir, men Taarnet led en temmelig Skade 1759 af Jordskielvet, som igjen er repareret. Der ere tre Klokker, den store, som var sprukken, blev 1765 omstøbt af Rud Melchior. Denne Kirke har mange og smukke Ornamente. Altertavlen er af smukt Billedhugger-Arbeid, ægteforgylt og vel stafferet 1689 paa Doctor Niels Jespersens Bekostning. Alteret er prydet med tvende store Lysestager støbte af Messing i Form af Engle, givne 1686 af Jens Christensön Vefver og Mette Biering. Kalk og Disk af Sølv giort 1612 renoveret 1721. Paa Sølv-Esken til Brødene staaer 1671. En Sølv-Kande paa 121 Lod som bruges ved Communionen, given 1576 af Henrich Piphering, omgiort 1661. (136) Et stort Sølv-Crucifix paa 97. Lod given 1722 af Florentina Blym. Til Daaben er et Sølv-Bekken paa 144 Lod, som tillige med en Marmor-Font er foræret 1728 af Stiftamtmand von Pentzes Frue. I Kirken hænger fire Messing-Lysekroner, én given 1679 af 34 Byens Borgere, en af D. Matthias Foss 1682. En af Handelsmand Anders Klæstrup, og Agnete Wirkmester 1706 tilligemed 100 Rdlr, til Lys, og en af Christen Lav 1718. Et Skib givet 1682 af J. N. Himmerig og Elsebeth Hansdotter. Her findes mange smukke Epitaphia, Ligsteen, og aabne Begravelser. Paa Bispens Stool staaer en Inscription, som

vidner om Biskop Bornemans Gavmildhed imod begge Kirkerne, Skolen og Hospitalet. Ved Daaben sees er Malerie, som forestiller Guds Kirke under et Skibs Lignelse. Af dem, som i Budolphi Kire ere begravne, kan opregnes følgende: Biskopen M. Jörgen Boringholm som døde 1587 og hans Frue Marine Jörgensdotter død 1592. Biskopen M. Jacob Holm som døde 1609 og Fruer, Else, Biskop Peder Thögersens Dotter af Viborg død 1591 og Elsebet Borgemester Peder Hegelunds Dotter død 1641. Biskopen M. Christen Hansen Riber som døde 1642. Biskop Frands Thestrup og begge Fruer Else Mule og Magdalena Borneman. Hans Dotter Christina Amalia Thestrup død 1735 gift med. M. Jens Stampe. Justitzraad og Borgemester Henrich Grotums begge Fruer, Inger Margrete Veyerslef død 1720 og Cidsel Hansdotter Popp død 1735. Hans Søn Jens Himmerig Grotum død 1746 og Dotter Marie Henrica Grotum død 1731. Hans Himmerieh, Oberst under den Polske Krone, Politie- og Borgemester i Kiøbenhavn, død paa Halkier 1735 54 Aar, gift med Frue Elisabet Biörnskov. M. Thöger Pedersen Sogneprest til Budolphi, som døde 1626. (137) med Hustrue Jacobe Bendtson, som var anden Gang gift med Doct. Christen Schytte, og døde 1629. Hr. Anders Madsen Hospitals-Prest, som døde 1693 og med sin Hustrue Edel Schytte gav en god Deel af deres Midler til Hospitalet. M. Christen Blymester Provst og Sogneprest til Budolphi som døde 1680. Sören Cortsen Handelsmand død 1707 som har gjort Legata til Kirken og Fattige. Hr. Mogens Dyre Capellan til Kirken, som døde 1715 og Hustrue Sara Mea Done Rabbakosky Gregoriidotter, som siden var gift med M. Peder Hovedstrup og døde 1740 79 Aar. Klokkeren Niels Dalgaard, død 1718 som har gjort sig berømmelig ved mange smukke Legata til Academiet, samt til Kirkerne, Skolen, Fattig-Huse og Enker i Aalborg. Borgemester Jörgen Köning som døde 1569. Theodorus Lambertus død 1576. Henrich Piphering død 1594. Falke Thomesdotter Mume død 1688. Cordt Trap Kiøbmand død 1741 gift med Falke Horneman, og mange flere. Udi St. Budolphi Kirke holdes Preste-Vielser for hele Stiftet. Denne Kirke haver mange og anseelige Legata, hvorom kan eftersees HOFMANS Foundationer T. IV. pag. 13 – 49 og T. IX. App. Aalb. Pag. 16. Ikke desmindre, siden St. Budolphi Kirke, foruden adskillige paa den selv gjorde Bekostninger, tillige skal holde den Latinske Skole og St. Jørgens Kirke ved lige og desuden maae assistere Frue Kirke, som er fattig, ere dens Capitaler meget formindskede. St. Budolphi Sogn skilles fra Frue Sogn ved Østeraae, og ligger paa den vestre Side af Aaen i Hornumherred. Hvor meget der (138) i Byen hører til St. Budolphi Kirke og Sogn, er forhen ved Gaderne betegnet, men uden for Byen hører dertil: 1.) Bondebyen Hasseris, som ligger en Fierdingsveis derfra og bestaaer af Hartkorn 122 Tønder 6 Skiepper 1 Album. Kongens Korn- og Qvæg-Tiende deeles imellem Kirken og Sognepresten. 2.) Vester-Ladegaard, en Sædegaard, liggende strax uden Vester-Port. 3.) Kietterup Huus, bortfæstes af Magistraten og beboes af en Bonde. 4.) Bierringgaard, købt til Byen 1756 af Generalmajor de Thurah, Gaarden er nedbrudt, Jorden leies bort, og Fædriften benytter Byen sig af. 5.) Kiærs Mølle, forhen kaldet Riis-Mølle. 6.) Kiærslund, en liden Gaard strax ved bemelte Mølle, bygt 1745 leies bort imod aarlig Afgift til Byen.

Vor Frue Kirke. Vor Frue Kirke er meget gammel og den ældste Kirke i Aalborg. For Reformationen var den det bekiendte S. Mariæ eller Vor Frue Klosters Kirke, og holdes for at være stiftet, tillige med Klosteret, ved 1116 eller kanskee en god Tid tilforn. Allerede i dette 12. Seculo nævnes den i Historien, formedelst tvende fordrevne Norske Prindser og Prætendenter til den Norske Trone, som i denne S. Mariæ Kirke i Aalborg ere blevne begravne, nemlig, Sigurd Slembedegn 1140 da der var en Provst til Kirken som heed Kiels Kalf, oh Oluf Skaphogge Kong ÖSTENS Dotter-Søn 1169 Anno 1426 haver Erich Erichsön, Høvedsmand paa Aalborg, stiftet et S.

Annæ Alter i Vor Frue Kirke i Aalborg og tillagt 300 Lybske Mark at holde en aarlig Siæle-Nesse for ham, hans afdøde Frue Maren Hartvigsdotter og deres Familie. 1480 har en Borger i Aalborg Strange Torstensön opladet til Vor Frue Kirke og til Hellig Kors Alter der i Kirken, som var Smede-Gildes Alter, (139) Byens Jordkielder synden under Raadhuset liggende. 1484 har Raadmand Sven Bagger givet til S. Andreæ Alter, som han havde stiftet i Vor Frue Kirke bag den nørre Kirkedør, en Gaard i St. Bodulphi Sogn, til en Siælemesse at holde for ham og hans Familie. 1487 var Michel Vogensön Sogneprest til Vor Frue Kirke i Aalborg. 1499 nævnes Smede-Gilde Alter i Vor Frue Kirke. Efter Reformationen, da Vor Frue Kloster og dets Gods blev seculariseret, forblev Kirken en Sognekirke i Byen, som den og tilforn havde været. Men fordi Kirken blev alt mere og mere bygfældig, og den desuden laae ubeleilig for Slottet, befalede Kong CHRISTIAN III. 1554 at den skulde nedbrydes, og i det Sted skulde Hellig Geist Huus Kirke i Aalborg være en Sognekirke, men hvad Steen, Tømmer, og Blye, som fandtes paa Vor Frue Kirke, skulde til en Deel bruges at hielpe Hellig Geistet Kirke med, og det øvrige at komme til Slottets Behov. Med denne Forandring vare Borgerne ikke fornøiede, men supplicerede til Kongen, og fik i næste Aar 1555 Hans Majestets Brev paa, at nyde og beholde Vor Frue Kirke til deres rette Sognekirke, med Klokker og andre Ornamente, og tilliggende Jordskyld, dog saa, at de inden Mikkelsdag skulde nedtage Taarnet, og lade opsette sterke nye Hvælvinger, at Folker kunde staae og høre Guds Ord uden Fare, og siden altid holde Kirken ved god Hævd og Bygning. Taarnet har de dog igien ladet i Standsette, og siden 1591 med Kongelig Tilladelse bygt det høiere, dog uden Spir, og saadant som det har været indtil i vore Tider, da det atter af Ælde var blevet faldefærdigt, sat i ypperlig Stand, og med et anseeligt ottekantet Spir af 2. Etager beprydet, paa hvis øverste Spidse er anbragt (140) en forgyldt Rose. Taarnets Muur er $40\frac{1}{2}$ Alne høi og $12\frac{1}{4}$ Al. Bred, og Spirets Høide med Fløistangen gjør $35\frac{3}{4}$ Alne. Paa Stangen ere tvende forgyldte Kobber-Kugler og et forgyldt Fløi af Kobber med CHRISTIAN VII. Navn og Aarstal 1767. Kirken er en Korskirke, og haver mange smukke Ornamente, Epitaphier og Ligsteen. Et Sølv-Crucifix foræret af Niels Lauridsen 1666. Endeel Lyse-Arme. Fem Lyse-Kroner, der store paa 644 Pund given 1647 af Raadmand Rasmus Jensen, den, som hænger i Choret, given 1647 af Peder Holst, den tredje af Niels Nysom, den fjerde 1694 af Garver Jacob Mille, den femte af Kiøbmand Henrich From. I den nordre Gang staaer Fonten, som er stor og prægtig støbt af Malm, med Ove Lunges og hans Frues Navn og Vaaben samt Aarstal 1619. En Inscription paa en Steen-Tavle med 3 Adelige Vaabener indmuret i en Pille, viser, at Biörn Andersen til Steenalt, Høvedsmand paa Aalborghuus, har 1582 givet Altertavlen, hiulpet til at bekoste Orgelverket og at reparere Kirken inden i. Altertavlen har Krigsraad Hauch og Frue Elisabeth Vestergaard 1721 ladet staffere og forgyldte. Paa Alteret et Par store Lysestager i Engle-Figur foræret 1730 af Morten Jensen. Altertøiet er af grønt og rødt Fløiel, med Guld-Galoner, meget smukt. Bag Alteret er 1721 indrettet et Studere-Kammer for Presterne; Paa dette Kammer ere tvende Døre til Kirken, paa den ene staae Biskopernes, og paa den anden Sognepresternes Navne siden Reformationen. I Choret ere tvende lukte Skriftestole, den ene given af Peder Holst 1727 den anden af Villum Green. I Sprinkelverket for Choret ere 30 Messing-Pille, de 10 givne af Johan Entmand, 10 af Johan Vandel, og 10 af Laurids Hansen. Over Chorsdøren staaer Christus midt imellem de 12 (141) Apostler, af hvilke én holder en Bog i Haanden, hvori staaer skrevet: Anno 1623 var der en dyr Tid i Landet, at en Skiepper Rug kostede 3 Mark og en Skieppe Byg 24 Skilling. Prædikestolen er given 1501 AF Povel Popp. Under Hvælvingen hænger en rød og en sort Fabe over Capitain Lieutenant Culeman, som skal have været Biskopernes Søn af Eurin, og døde i

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Aalborg 1691. I Kirken ere fire Pulpiturer, deraf er indrettet til en Kongelig Stool. Over den store Kirkedør ere adskillige Figurer i Steen udhugne, deriblant en Løve med et Barne-Hoved i Munden. I Kirken findes S. Christophori Billede, som bær Chrisyum paa Ryggen over en Flod. Ved syndre Side af Alteret paa Muren staaer et Epitaphium af Steen over Biskopen D. Matthias Foss, som døde 1683 med begge Fruer Botilda Brochman og Margrete Aand. Paa nordre Side af Alteret ligeledes over Biskopen D. Anders Andersen Ringkiöbing som døde 1668 og hans Frue Helvig Paludan: Uden for Chorsdøren er D. Niels Bentzons murede Begravelse med Jern-Sprinkelverk for, Foruden ham selv som døde 1674 er og der hans Frue Mette Nielsdotter og Søn Niels Bentzon begravne. Paa syndre Side midt i Kirken er Hr. Otte Skeels til Hamelmose, D. R. R. og Befalingsmands paa Aalborg Slot, aabne Begravelse, som er takt med store Kobber-Plader, han døde 1634 hans Frue Birgitte Lindenov døde 1649. I samme Begravelse staaer med Kongelig Tilladelse 1723 Stiftamtmand von Pentz og hans Frue Maren Grotum i sorte Marmor-Kister. I den nordre Gang ved østre Enden er de Lungers Begravelses Capel, som er bygt 1612 og tækket med Blye, derudi findes følgende Epitaphia, 1.) over Ove Lunge til Odden Lænsmand paa Aalborg Slot og hans Frue Anne Maltesdotter Sehested med deres 16 Ahner. (142) 2.) over deres Søn Jörgen Lunge til Odden D. R. Marsk og Raad, som døde 1619 og Frue Sophia Brahe, samt over deres Søn Ove Lunge til Odden som døde til Padua i Italien 1637 og var den sidste Mand af Slegten, saa og over hans Søster Sophis Lunde Erich Högs Frue til Biørnholm, som døde 1647 og over hans Systerdatter Jomfru Birgitte Rammel død 1646. 3.) over Henrich Lindenov til Gavnø som døde 1656, og Frue Sidsel Lunge. 4.) over Jomfru Kirsten Brahe, som døde 1666. Nederst i Kirken er de Högers Adelige Begravelse, med store Jern-Døre og Sprinkelverk for, bygt til Kirken 1641 af Jens Hög til Vang og Frue Margrete Holk, og tækket med Blye, deri er en Tavle med deres Vaabener udhugne i Steen, men uden Skrift, derudi skal og Gregers Hog og flere af Familien være begravne; Til sammes Vedligeholdelse er givet til Kirken 500 Slettedaler. Foruden alle forbemeldte findes følgende i Vor Frue Kirke begravne: Peder Bek, død 1561 Povel Poppe død 1599. Biskop M. Sixtus Aspath og Fruer Anna Möinichen og Maria Pop. Daniels Calov øverste Borgemester i Aalborg død 1685 med sine tre Hustruer, Mette Grubbe, Elsebet Lauritzdotter, og Karen Skovgaard. Apotheker Johannes Friedenreich som døde 1722 og Hustrue Maren Jacobsdotter Riber. Kiøbmand Peder Holst som døde 1749 som med sin Hustru Catharine Stampe har givet anseelige Legata til Kirkerne og de Fattige. M. Povel Mörk Sogneprest her til Kirken, som døde 1736 og Hustrue Mette Clausdotter Reenberg. Tolder Jacob Nielsen Ovist død 1611 Borgemester Diderich Grubbe som døde 1643 og Hustrue Anne Nielsdotter Juul død 1649 Raadmand Laurids Hansen død 1632. Tolder og Raadmand (143) Hans Vandel død 1622. Povel Jensen, som har givet 200 Slette Daler til Kirken, at hans Grav skal blive urørt. Hans Christian Committed ved Landmaalingen og Tolder i Aalborg død 1722 og Hustru Anne Madsdotter. Deres Sviger-Søn Peder Worm død 1746 som var gift 1.) med Abigaël Marie, 2.) med Agnete Wirkmester, deres Søn siden adlet og kaldet Wormskiold, 3.) med Anne Marie Mörk. M. Bendt Hansen Sogneprest til Hammer død 1672 som har givet 300 Rdlr. til Løverdags Aften-Prædiken, og hans Hustru Margrete Axeldotter Aand. M. David Jensön Klyne Sogneprest til Kirken død 1634. M. Niels Holm Vadum Sogneprest til Kirken død 1645. M. Jacob Povelsen Provst og Sogneprest til Frue Kirke død 1678. Borgemester og Tolder Hans Severinsön og Hustru Anne Brendtsdotter. Borgmester og Tolder Jacob Urbansön. Borgemester Laurids Hansen Skrivers død 1630 og Hustrue Elisabeth Hegelund, og mange flere, som ikke findes noget Monument over. Om Vor Frue Kirkes Legatis, see HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 50 – 68 T. IX.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Append. Aalb. Pag. 4. Vor Frue Sogn er beliggende paa den østre Side af Østeraae, i Flekskumherred, Gaderne og Stræder i Byen, som høre dertil, ere forhen opregnede. Men uden for Byen hører til Vor Frue Kirke og Sogn: 1.) Teglgaarden, 2.) Engeland et Markhuus, 3.) Eegholm en Øe i Limfiorden. Derforuden ere de tvende Sogne paa Landet, Synder- og Nørre-Tranders, Annexer til Vor Frue Sogn.

St. Jørgens Kirke. St. Jørgens Kirke eller Capel, som er en levning af det før Reformationen hos Aalborg liggende St. Jørgens Hospital, er bygt af Muur- og Bindingsverk, og fik for 20. Aars Tid siden et Taarn (144) med Klokke udi, dette Capel er nu alene en Assistentz-Kirke for Byen. Alle Liig af Hasseriis og adskillige af Aalborg Bye begravnes i St. Jørgens Kirkegaard, og, naar Ligprædiken forlanges over disse Lig, holdes den der i Kirken. Saa har og fattige Discipler af Skolen, naar de bleve dimiterede til Akademiet, faaet Løv, ved en Prædiken i St. Jørgens Kirke, at samle sig en liden Reise-Hielp af Almuen i Aalborg.

St. Peders Kirke. Foruden disse Kirker, har fordum været udi Aalborg følgende Kirker og Capeller: 1.) St. Peders Kirke, som var en Sogne- Kirke, hvortil hørde den deel af Byen, som nu kaldes nye Budolphi Sogn, hvis tilhørende Gader og Stræder forhen ere betegnede. I et Document af 1441 nævnes parochia Sancte Petri extre portam, hvoraf man skulde slutte, at dette Sogn eller den Deel af Byen da har ligget uden for Staden, og efter den Tid først er indtagen inden Byens Port. Samme Tid laae Hasseriis til St. Peders Sogn og Kirke. 1501 testamenterede Jes Nielssön Borger i Aalborg et Huus og Vaaning inden hos Vester-Port til St. Peders Kirke i Aalborg. 1516 blev St. Budolphi Kirke anseet for Annex til St. Peders Kirke som Hoved-Kirke, thi det heder, at Hr. Laurids Jenssön Kong CHRISTIAN II Capellan fik Præsentation af Kongen ad Ecclesiam parochialem Sancti Petri cum sua Annexa Ecclesia Sancti Budolphi civitatis Aleburgensis. 1517 solgte Peder Nielsen Prest i Aalborg en Vaaning, liggende i St. Peders Sogn i Aalborg øster ud ad Byens Grave, til Villum Jenssön, med saa Skiels, at han skal give 7 Hvide til aarlig Jordskyld til St. Peders Kirke. Efter Reformationen blev denne Kirke, som da formodentlig har været forfalden, nedbrudt og Sognet (145) lagt til St. Budolphi Sogn og Kirke, og fik Borgemestere Raad og Borgere 1542 Kong CHRISTIAN III Brev paa at nyde og beholde, til St. Budolphi Sognekirkes Bygning og Forbedring, det Kirkegods og Indkomst, som havde hørt til St. Peders Kirke, dog saa, at Tienesten og Herligheden med Ugedags-Arbeid af St. Peders Kirkes Gaarde i Hasseriis skulde gøres til Aalborg Slot. 2.) **Graabrødre Kirke**, som hørde til Klosteret af samme Navn, hvorom mere siden. 3.) Den Hellig Aands Kirke, som hørde til den Hellig Aands Kloster. Denne Kirke har uden Tvivl 1452 endnu staaet under Bygning; thi i dette Aar legerede Peder Madsen i Vollu Væbner en Jord i Ribe til den **Hellig Aands Kirkes** Bygning i Aalborg, til Guds Hæder og Tieneste og fattige Folkes i Klosteret Føde og Ophold. 1455 stiftede Anders Bork Prior og Niels Andersön Prest i den Hellig Aands Huus tvende ugentlige Messer i den Hellig Aands Kirke, den ene kaldet St. Annæ Messe for St. Annæ Alter, den anden den Hellig Aands Messe for den Hellig Aands Alter. 1464 stiftede Michel Lauridsön til Strandbygaard og hans Frue Karen Thomesdotter en daglig Messe i den Hellig Aands Kirke i Aalborg, for et Alter, som er viet til S. Antonii, S. Knuds, S. Olufs og S. Eriks Hæder, og lagde dertil endeel Gods i Thye og andensteds. Samme Frue har 1466 i sit Testament givet til Klosteret for sit Leiersted i Kirken til vilde Øg, et Føl og en Fole, og end videre endeel Gods i Harsyssel til den Siæle-Messe, som hendes Mand og Hun havde stiftet for St. Knuds Alter i den Hellig Aands Kirke, derforuden til samme Alters Ornament, Messe-Rede, Messe-

Bog, Alter-Tavle og andet Behov skienket en heel hob Klæder og Pretiosa samt 20 Faar. Ved samme Tider har (146) Torlof Hval stiftet tvende Messer for Hellig Kors Alter der i Kirken 1481 bebrevede Hans Friis Borge i Aalborg til den Hellig Aands Huus endeel Jorde og Eiendome i Aalborg og Hasseriis, med saa Skiels, at der for S. Leonhardi Alter i den Hellig Aands Kirke skulde holdes en ævig Sielemesse for Ham og hans Familie, og at han selv skulde have sin Kost i Convent-Stuen hos Prestebordet, saalænge han levede. 1482 har Wille Thomesön til Odden Væbner givet til S. Annæ Alter i den Hellig Aands Kirke i Aalborg noden til Choret en Læst-Korn forbundet sig til at holde den Hellig Aands Kirke en aarlig Begængelse for Hr. Anders Jacobsen Ridders Siæl. 1496 gav Laurids Wiffert og hans Frue to Bøndergaarde i Ribe til den Hellig Aands Huus til at vedligeholde den Siælemesse, som de havde stiftet for S. Leonardi Alter i den Hellig Aands Kirke. Samme Aar gav Malte Munk af Raatsted dertil en Gaard i Bradsted for sit Leiersted der i Kirken. 1501 har Jörgen Nielssön Prest i Aalborg pantsat til Prioren i Hellig Aands Huus sit Huus og Jord liggende næst østen ved den Hellig Aands syndre Kirkegaard. 1533 blev Hellig Geist Huus Kirke og Kloster efter Kong FRIDERIK I. Befaling ved Axel Giöe veldeligen fratagen Prioren og Brødrene i Klosteret. 1554 befalede Kong CHRISTIAN III at Hellig Geist Huus Kirke skulle være en Sogne-Kirke i Aalborg, i steden for den forfaldne Vor Frue Kirke, som skulde afbrydes, men dette blev Aaret efter omgiort, som førhen er meldet. Om denne Kirke skriver WOLF i Encom. R. D. pag 72. Hos Hospitalet har i fordum Dage staaet en skön liden Kirke, som er nu øde. 4.) **Hellig Kors Capel**, liggende uden for Aalborg, hvorom (147) man intet veed, uden at Axel Giöe 1529, fik af Kong FREDERIK I Eiedoms Brev paa Hellig Kors Capel for Aalborg med sin Tilbehøring.

Kloster. Næst efter Kirke og Capeller, kan meldes noget om de Klostere, som før Reformationen have floreret i Aalborg, og kan regnes at have været fire i Tallet.

- 1.) **Vor Frue Kloster.** Vor Frue eller S. Mariæ Kloster, som er meget gammelt, dog veed man ikke egentlig, naar, og af hvem det er stiftet. Men at det har været til fra Begyndelsen af der XII Seculo, kan sluttes af de forhen nævnte Norske Prindsere, som ere blevne begravne i dette Klosters Kirke, nemlig Sigurd Slembedegn 1140 og Oluf Skaphogge 1169. Og at det er en Kongelig Stiftelse, det viser nogle Breve, som 1520 og 1521 ere skrevne til Kong CHRISTIAN II af hans troe Mand og Tolder i Aalborg Hans Bartholomei, hvori han melder, at det var usandt som Biskop Jörgen Friis havde foregivet, at Vor Frue Kloster var stiftet af Biskop Eskild i Viborg, men at Hans Majestets Forfædre Kongerne i Danmark og Kronen havde funderet dette Kloster, hvorom der stod en Kirke fuld af mægtige skönne Breve. Men stor Skade er det, at disse Breve længe siden ere forkomne. Dersom Cornelii Hamsfords Meening er rigtig, at Vor Frue Kloster og Kirke er stiftet ved 1116 da maae Kong NIELS, som da regierede, være Stifteren, dog kan det gjerne være, at det er ældere og kanske stiftet af Kong ERIK EIEGOD. Af havd Orden og Regel dette Kloster har været, findes ikke antegnet, men det er troligt, at de har været et Benedictiner-Kloster, siden det er saa gammelt. Klosteret var indrettet til Fruentimmer, og derfor kaldes snart Fruer-Klosteret og snart Nunne-Klosteret i Aalborg. Det blev forestaaet af en Priorinde og en Prior, hvorfor man i et Document (148) af 1391 finder nævnet Priorisa totusqve Conventus monasterii Monialium Aleburgis & Canutus Jonsson Prior ibidem. I et andet Document af 1393 nævnes Priorissa oc Convent i Fruere Klosteret i Aleburg. Endnu et andet Brev af 1410 nævner Prior og Convent i Vor Frue Kloster i Aalborg. 1399 var Petrus Camp Capellanus Sanctimonialium Ecclesiae beatæ virginis Alburgis. 1408 nævnes Ingerdh

Priorissa Monasterii beatæ virginis Alburgis. Samme Tid var Petrus Kamp Prior i Klosteret. 1467 nævnes Hr. Oluf Povelsön forige Prior i Vor Frue Kloster. 1480 var Hr. Jens Knutsön 1501 og 1504 Hr. Jens Jenssön, 1508 Hr. Peder Knudsen, og 1510 Anders Ulf, Priorer i samme Kloster. Anno 1268 har en adelig Frue i sit Testament betænkt Moniales in Alburg, og ligesaa 1308 et Monialibus apud beatam virginem in Alæburg noget skienket til Siælegave. 1391 skienkede Droning MARGRETE Egholm Slot i Himmersyssel til Nunne-Klosteret i Aalborg for en daglig Siælemesse. 1426 har Erich Erichsön Høvedsmand paa Aalborghuus stiftet en Messe for S. Annæ Alter i Vor Frue Kirke, og dertil givet 300 Lybske Mark, hvoraf Presten eller Capellanen til bemelte Alter skulle give alle Kloster-Fruerne sex Lybske Mark for at bivaane samme Messe. 1447 befalde Kong CHRISTOFFER Biskop Thorlav i Viborg, tillige med Prioren i Vor Frue Kloster i Aalborg, at indelukke Kloster-Jomfruerne i bemelte Kloster, og bygge dennem dertil saadan god Bygning, som de kunde blive vel indelukte med, og lade dennem ei udfare nogensteds, eller nogen ind til dennem gaae og Omgængelse med dem have, videre end den hellige Kirkes Ret og deres egen Regel derom udviser, dertil undte Kongen Biskopen og Prioren, at de strax skulde bygge en Tegl-Lade og Tegl-Ovn østen Byen paa Klosterets (149) Jord, til Klosterets Bygning og bestandige Vedligeholdelse. I Kong CHRISTIAN II 1520 da Lars Skeel var Forstander, klagede Priorissen og Convents-Systrene for Kongen, at deres Kloster var aldeles forfaldet og ikke blev vedligeholdt, at de ikke fik, hvad dem var tillagt til deres Underholdning, og at de ikke fik, hvad dem var tillagt til deres Underholding, og at endeel af Klosterets Gods var kommet derfra, bade derfor, at den Deel, som hans Naades Forfædre havde givet til Klosteret, maatte blive til Klosterets og Guds Tienestes Nytte. Ved samme Tider gik Biskop Jörgen Friis af Viborg om Borde med Kongen, at Han ville overdrage ham dette Kloster og tilliggende Gods til Stiftet, og tillade, at han maatte flytte Kloster-Jomfruerne til Sebber-Kloster. Med dette vare disse ingenlunde fornøiede, men bade Kongen, at, om de endelig skulde forlade deres Kloster i Aalborg, de da maatte bygge sig et Kloster igien paa en skøn beleilig Plan som de havde i Skiørping i Hellumherred, med Skov, Fiskevand og Tegl-Ovn hos. Desuden raadede Kongens Tolder Hans Bartholome Hannem gandske fra at stille saa anseeligt Gods og saa skønne Skove, som Vor Frue Kloster havde, fra Kronen, allerhelst Biskopen begierede saadant af bare Gierighed, og at han kunde faae Leilighed at legge det beste Gods og de beste Skove under sine egne Gaarde. Altsaa blev der intet af det alt sammen, men efter Formodning er Klosteret blevet repareret og sat i Stand igien, thi 1532 forlæned Kong FRIDERIK I Jesper Daa med Kronens Kloster Vor Frue Kloster i Aalborg at beholde uden Tieneste og Afgift i fem Aar, med saa Skiel, at han skal give de Jomfruer, der inde ere, den Rente, Ophold og Provent, som de bør at have med Rette, holde Klosteret ved skiellig Bygning og Tienerne ved Lov, Skiel og Ret, frede Jagten, og ikke forhugge Skovene (150) til Upligt. Efter Reformationen lagde Kong CHRISTIAN III Klosterets Gods under Aalborghuus, og 1555 skienkede til Byen Klosteret, som formodentlig er blevet nedbrudt, og Kirken til en Sogne-Kirke. 1566 fik Knud Bilde af Kong FRIDERIK II Tilladelse at tage til sig igien noget Gods i Vester Hassing, som hans Forfædre havde givet til Vor Frue Kloster i Aalborg, efterdi der nu ingen Siælemesser derfor holdtes.

- 2.) **Graabrødre Kloster** eller Minoriter-Klosteret, som nogle skrive at være funderet 1303 paa Christi Himmelfarts Dag. Men, som man finder det allerede at have været i Flor 1268 og Fratres Minores in Alburg da nævnet i en fornem Frues Testament, er det ældere, og i det mindste stiftet

ved 1250 eller tilforn. Klosteret var, som alle af det Slags, af Sancti Francisci Orden, og havde en Gardian til Forstander, 1281 blev i Graabrødre Kloster udi Aalborg holdet Ordenens Provincial-Capitel. 1308 er i et Testament Fratribus Minoribus fratrum minorum in Alæborg. I Papegøie-Gildets gamle Bøger nævnes, Broder Michel Gundersøn Gardian i Graabrødre Kloster, Broder Thomas Gardian, Broder Jep Gardian, og Broder Jens Knap, Lector i Graabrødre Kloster i Aalborg. 1466 har Frue Karen Thomesdotter Michel Lauridssøns Hustru af Strandbygaard i sit Testament givet en Koe til Graabrødre i Aalborg. 1530 fik Mourids Tolder i Aalborg Kong FRIDRIK I Brev paa en Kaalgaard, som laae til Graabrødre Kloster, og ligger østen næst Algaden, dog saa, dersom Graabrødre Kloster, og ligger østen næst Algaden, dog saa, dersom Graabrødre Kloster skal opbygges til Slot, og Kongen den selv Behov haver dertil, da han den slippe. Samme Aar 1530 bleve Munkene uddrevne af dette Kloster, som gik saaledes til: Lænsmanden paa Slottet (151) Axel Giøe bad Gardian Broder Jens Christensen, at han maatte legge Korn der i Klosteret. Efterhaanden tog han flere af Klosterets Værelser ind, og begyndte at tage dem deres Levnets-Midler fra. Engang havde Brødrene brøget sig et godt Brøg Øl, samme, medens de var i Kirke, toge Lænsmandens Betientere bort og lagde i hans Kielder. Han indkneb dem alt mere og mere, at de til sidst neppe havde en Krog i Klosteret at hvile udi. Han tog Knebelen af deres Klokke, at de ikke kunde ringe til Kirke. Han gik med sine Svenne i Procession om deres Kirkegaard med flyvende Fane og endeligen udjagede dem af Klosteret. Ved samme Tider, da Hellig Aands Kloster var frtaget Prioeren og Brødrene, bleve de Fattige og Syge, som ogsaa deraf vare udkastede, for en Tid indlagte i Graabrødre Kloster, og dennem der sat en Forstander, som heed Hr. Peder. 1535 fik Jacob Jensen i Aalborg, fordi han havde holdet sig ærligen og vel i Clemens Feide, af Kong CHRISTIAN III Eiendoms Brev paa en Jord og Grund liggende paa vester Graabrødre Kirkegaard nær fra Gaden og synder til Aaen. 1535 har Niels Ibsen i Nibe skiødet til Domprovsten i Viborg Christiørn Pedersen en øde Jord i Aalborg liggende i Vor Frue Sogn paa Syndergaden tvert over fra Graabrødre Kloster. Efter Reformationen er dette Kloster formodentlig kommet i Particulieres Eie. Det har ligget i Vor Frue Sogn og uden Tvivl ved den Gade, som endnu heder Brødre-Gyde.

- 3.) **Hellig Aands Kloster**, som gemeenlig kaldtes Hellig Aands Huus eller Hellig Geist Huus. Man ved ei til visse, i hvilke Aar dette Kloster er stiftet, men at dermed er gjort en Begyndelse i Kong ERICI POMERANI Tid omtrent ved 1434 det kan man slutte sig til (152) af et Tingsvidne som er taget paa Aalborg Raadhuus 1453 i de tvende Ridderes Hr. Otte Nielsen Rosenkrandses og Hr. Knud Henrichsen Gyldenstiernes Overværelse, derudi siges, at tvende hæderlige Prester Hr. Anders Bork som siden blev Prior og Hr. Hennike Covents-Broder, af Medynk over fattige, syge og vanføre Folk, som i hele Viborg Stift ikke havde et Hospital eller Tilflugts Sted, gjorde af deres egen Formue en Begyndelse dermed i Biskop Hermans Tid af Viborg, hvis Tilladelse de erholdt dertil, og at de havde Pave Nicolai V. Stadfæstelses Bulla der paa, som blev fremviist paa Raadstuen og af Notario Publico randsaget. Nu veed man, at Biskop Herman endnu har levet 1434 men ei længe derefter, og Pave Nicolaus kom til Regieringen 1447 in Martio, da Stiftelsen strax maae være bleven confirmaret af ham. Eftersom et Document af 1455 siger os, var den Hellig Aands Huses Bygning begyndt paa en føie Vaaning, hvor der var liden og ubeqvem Rum til at bygge enten Kirke eller Kloster, førend Prior Anders Bork mageskiftede en fin Eiendoms Gaard bort imod Arend Jenssøns Hustrues og Søns Bolig og Grund, hvor den Hellig Aands Kirkes Chor blev opbyggt. Dette Kloster har allerede været i Stand

udi Kong CHRISTOPHERS Tid af Beyern; thi 1445 gav denne Konge det sit Beskiermelses og Friheds-Brev, og lagde dertil Saltum Kirke. I dette og næstfølgende Aar har Anders Nielsen i Buderup og andre got Folk skienket endeel Gods til denne nye Stiftelse. 1447 har Pave Nicolaus befalet Provsterne i Aarhus og Børlum, at de skulde skaffe den Hellig Aands Huus det Gods tilbage, som med Uret var kommet derfra. I samme Bulla nævnes Andreas Bork Rector Domus sive Hospitalis Sancti Spiritus loci de Alborg Wibergensis diocesis. Heraf sees, at det fra først af tillige var bestemt (153) til et Hospital for fattige syge og vanføre Mennesker, foruden at det var et Kloster baade for Munke og Nonner, som regieredes af en Prior og en Priorinde. Anno 1449 nævnes Provisor, Fratres & Sorores Domus Sancti Spiritus in Aaleborgh udi det Latinske Beskyttelses-Brev, som Kong CHRISTIAN I gav dennem, hvori han tillige stadfæster dem Hr. Johannis Beckers Død, dog med saa Skiels, at om Klosteret blev øde, skulde Kirken igien komme til Kronen. De derudi værende Brødre og Søstre vare Augustiner eller levede efter Sancti Augustini Ordens Regle. 1452 har Kong CHRISTIAN I atter taget Brødre og Søstre af dette Kloster i sin Beskiermelse, og tilstædet dem at have deres Bud efter Almisser over hele Riget. 1453 har Ilfar Pedersen Prest i Aalborg pantsat til Broder Anders Bork Prior og Convent i den Hellig Aands Huus to Boder under Raadhuset for hvis han var sin Søster Johanne Pedersdotter deres Convents Medsøster skyldig. 1456 blev, efter Kong CHRISTIAN I Befaling, rebet og afdeelt den Eiendom og Jord paa Hasseris Mark, som var given til Hellig Aands Huus i Aalborg. 1457 gav Frue Maren Nielsdotter Krabbe Jens Olufsöns af Bustrop endeel af sit Jordegods til den Hellig Aands Kloster i Aalborg, at de i deres Messer skulde bede got for hendes Siæl. 1459 gav og afhændede Kong CHRISTIAN I til den Hellig Aands Huus i Aalborg sin og Kronens Kirke St. Laurentii Kirke med Capel i Skagen med al Kongelig Rente og Rettighed, hvortil de selv efter Sogneprestens Hr. Jeps Død eller Afstaaelse skulde sette en duelig Prest og Capellan, befalede tillige Biskopen i Børlum at give dennem i Hellig Aands Huus Collats paa samme Kirke og Capel, med den Ret der tilligger, cum animarum cure. I samme Aar har høistbemeldte Konge givet Prior og (154) Convent i den Hellig Aands Huus det Privilegium, at de selv maatte opbære alle 40 Marks Sager og derunder over alt deres Jordegods. 1460 skiødede Anders Jeibssön af Særsløf Væbner en Gaard i Gielstorp i Voxløs Sogn, som gav til aarlig Skyld en Tønne Sild til den Hellig Aands Huus, i Steden for en Gaard i Øby i Thyd i Ræfsherred, alt paa det at der skulde bedes got for hannem og hans Familie udi deres Messer. 1461 optog Convents-Brødrene Hr. Anders Jacobsön Ridder, hans Frue og Børn i deres Ordens Broderskab og til Deelagtighed i alle deres gode Gierninger. Samme Aar gav Anders Bek af Støvring til den Hellig Aands Huus sin Rettighed i Siøgaards Mose. 1464 haver Biskop Jacob Friis i Børlum givet Prior og Convent Collats paa Saltum Kirke, hvortil de af Kong CHRISTOFFER havde faaet Jus Patronatus og Præsentation og annecteret den til den Hellig Aands Huus med al Parochial-Ret, saa at Prioren der skal holde en god Capellan, forbeholdende sig dog Epicopal og Cathedral-Ret. 1466 gav Hr. Anders Jacobsön af Stenholt Ridder til den Hellig Aands Kloster en Gaard i Gunderop i Fleskomherred. 1467 gav Jon Wiffertsön af Torstelund Væbner for sin, sin Frues Kirsten Christiernsdotter, og Børns Siæle, til den Hellig Aands Huus en Gaard i Selstrop i Voxløs Sogn. Samme Aar gav Jens Nielsen Fowel af Wodinskyld dertil en sin Jord i St. Bodils Sogn i Aalborg. Af 1468 findes Pave PAULI II Bulla, tilskrevet Priori & Fratibus Hospitalis Sancti Spiritus in Alburg, Ordinus sancti Augustini, Vibergensis diocesis, hvori han stadfæster Klosteret alle dets Privilegier og Eiendom.

1469 har Provsten i Børlum Kloster, som beskikket Dommer af Paven, Ifølge saavel Kong CHRISTIAN I som Pavelig Breve, tildømt den Hellig (155) Aands Huus eller Hospital i Aalborg St. Laurentii Sognekirke i Skaven med de dertil annecterede Capeller. Og 1474 har Biskop Jacob Friis af Børlum skienket til Prioren og Convent i den Hellig Aands Huus sin Ret til at sette en Capellan til bemelte St. Laurentii Kirke og Capeller i Skagen. 1481 har Lars Wiffertsön Væbner og Frue Gyde Lauridsdotter givet til den Hellig Aands Huus en Gaard i Gislom, til en Messe hver Fredag at holde for St. Leonardi Alter, for Wiffert Jonsöns Korschows, Jep Dionysiisöns af Strandbygaard og Frue Karine Thomesdotter, og alle deres Frenders og Venners Siæle. 1484 har Kong HANS taget Prior, Brødre, Søstre og Convent i den Hellig Aands Huus i sin Beskiermelse, og stadfæstet dem alle deres Privilegier, undtagen den Vald, Broe og Gang vesten for Klosteret, som de maae forvare, at det ei kommer Byen til Skade. 1490 forpligtede Prior Anders Pedersen og Convent sig til at holde Siæle-Begængelse for Hr. Anders Jacobsen Ridder og Frue Anne Lauridsdotter. 1492 har Broder Anders Prior i den Hellig Aands Huus i Aalborg, Augustini Ordens Broderskab og givet hannem Deel i alt det aandelige Gode, Messer, Ottesang, Vigilier, Bønner, og andre gode Gierninger som skeer i Klosteret. 1500 har Lars Persön i Bastkier paa Lessøe opladet til Hellig Aands Huus i Aalborg 3 Afgerd i en Salt-Kiedel paa Landboder og 2 Afgerd paa Skielboder. 1504 mageskiftede Biskop Niels Friis af Viborg til Hr. Laurids Thordsen Mule Prest og Prior i den Hellig Aands Huus en Gaard i Vegerby Sogn for (156) en Gaard i Gudingholm. 1506 mageskiftede samme Broder Laurids Mule til Kong HANS en Klosterets Gaard i Morum i Gislumherred for et Byggested i Hvandstrup. 1513 blev St. Jörgens Hospital, efter Kong HANSENS sidste Villie, af hans Enkedronning CHRISTINE og Søn Kong CHRISTIAN II underlagt den Hellig Aands Kloster i Aalborg. 1515 tog Kong CHRISTIAN II Klosteret i sin Beskiermelse og confirmerede dets Privilegier givne af Kong HANS og andre hans Forfædre. 1518 bepligtede Prior Laurids Nielsen og Conventet af den Hellig Aands Huus for 100 Rinske Gylden, at holde en ævig Messe for Vor Frue Alter, Jomfru Mariæ og de 15 Nødhielpere til Ære, for Frue Margrete Mogensdotter Krabbes, D. Morten Krabbes og deres Forældres Siæle. 1519 har Prioren Laurids Olufsön og Conventet forpligtet sig at indtage i den Hellig Aands Kloster Tönnis Guldsmed, hans Hustrue, deres Søn, en Dreng og en Pige, og at forsyne dem med alt hvad de behøvede, hvorimod de give deres Gaard og Huus i Aalborg til Klosteret, og om Sønner, naar han kommer til lave Alder, vil indgive sig for en Broder og tage Ordens Klæder med dem, da skal Klosteret være Arving til al deres Gods og Eiendom. 1526 fik Klosteret Kong FRIDERIK I Brev angaaende 5 Vendelbo-Skiepper Korn af hvar Mand paa Skagen til deres Sogneprest og Aalborg Hospital. 1527 gav høibemelte Konge Klostret sit Beskiermelse-Brev og stadfæstede deres Privilegier. 1530 ved Paaske-Tider blev Hellig Geisthuus Kirke og Kloster, efter Kong FRIDERIK I Befaling, veldeligen frataget Prioren og Brødrene, de Fattige udførte og for en Tid indlagte i Graabrødre Kloster. Aaret derefter 1531 fik Hr. Laurentz Nielsön, fordem Forstander i den Hellig Aands Kloster, (157) FRIDERIK I Præsentatz paa Bye-Kirken udi Skaven, der at være Sogneprest, ald den Stund han kan sig vel fordrage med Borgemester og Almuen sammesteds, og skal prædike for dennem det hellige Evangelium og Guds klare og reene Ord, og skal aarligen give de syge Mennesker i Hospitalet i Aalborg saadan Afgift, som der aarligen pleier af at gives, efterdi at Kirken hører dertil. Med disse Forandringer har dog Prioren ikke været fornøiet, thi saasnart Kong FRIDERIK I 1533 var død, og Regieringen i Interregno var

kommen i Rigets Raads Hænder, fremkom Hr. Laurids Nielsen, Prest og Prior til Hellig Geisthuus Kloster i Aalborg, paa Raadhuset i Kiøbenhavn, og klagede, at Kirken og Klosteret for tre Aar siden var hannem og hans Brødre med Magt fratagen, hvorpaa Biskoperne og Raade dømde, at han og hans Brødre strax til Mikkelsdag skulde til sig annamme Klosteret og Kirken med al sin Tilbehøring, og igien indtage de Fattige og Syde, som i Graabrødre Kloster vare indlagte, og give dem tilbørlig Pleie, med velbyrdig Mand Axel Giøe, som samme Kloster i Hænde haver, skulde ikke lide nogen Tiltale, saasom han havde gjort det efter Kong FRIDERIKS Befaling, og Hr. Peder, de Fattiges Forstander i Graabrødre Kloster, at levere fra sig Regnskabs Bøger og andet hvad han havde imodtaget. Af Priorerne i Hellig Aands Kloster før Reformationen veed man følgende: Stifteren Hr. Anders Bork 1447. Oluf Andersön 1452 Atter Hr. Anders Bork 1462. Johannes Jacobi 1469. Laurids Thordsön Mule 1504. Laurids Nielsön 1519 – 1534. Et Document af 1455 opregner Brødrene, som da vare i den Hellig Aands Huus, nemlig, foruden Prioren, 5 Prester og 8 Lægbrødre, (158) ligeledes Søstrene, 23 i Tallet foruden Priorissen Søster Johanne Lauridsdotter. Efter Reformationen blev Hellig Aands Kloster i Aalborg indrettet til et ordentligt og almindeligt Hospital for Byen og Stiftet, hvorom mere siden.

- 4.) **St. Jørgens Hospital**, som og kaldes St. Jørgens Gaard, laa strax uden for Aalborg Byes Vester-Port, og var ogsaa en Art af Kloster. Man veed ikke, naar og af hvem det er stiftet, men uden al Tvil har det været en Kongelig Stiftelse kanskee af Kong CHRISTIAN I og synes at være nyere end Hellig Aands Kloster, indrettet til at indtage de saa kaldede Spedalske og beheftede med saadane Sygdome, som ikke kunde taales i Hellig Aands Huses Hospital inden for Byen. Til dette Huus var lagt endeel Jordegods, som tillige med Hospitalet af Kongen blev forlænet bort til nogen, som skulde besørge de Syde og vedligeholde Huset. Derom haves god Oplysning udi er Kong HANSES Brev, dateret Aalborghuus St. Martens Aften 1506 af saadant Indhold: ”Vi unde og tillade, at Jess Pors maa og skal, naar Frue Göye Jon Wiffertssön Efterleverske afgaaer, strax nyde og beholde vort og Kronens Sancte Jörgens Hospital uden for Aalborg, med al dets rette Tilliggelse, med saadant Vilkor, at han skal forbedre Kirken og Hospitalet, holde Godset ved Heffd og Tienere ved Lov Skiel og Ret, skal han og indtage Klosterets syge Mennesker, som hannem bydes, og give dennem deres tilbørlige Provent, han skal lade Guds Tienesten vorde uforsømmet, og ikke forhugge Skovene til Upligt”. Efter Kong HANSES Død i Aalborg 1513 har Dronning CHRISTINE, efter hendes Herres sidste Villie, og med Kong CHRISTIAN II. Og Rigets Raads Samtykke, (159) foreenet St. Jörgens Hospital med Hellig Aands Kloster i Aalborg, hvorfor Prioren Laurids Thordson forpligtede sig til at forsørge de udsætske og spedalske Folk i bemelte St. Jörgens Gaard, og at lade holde i Klosterets Kirke Siælemesser, Processioner og Forbønner for Kongen og hans Familie. Samme Aar har Kong CHRISTIAN II stadfæstet sin Frue Moders Gavebrev til den Hellig Aands Kloster og Convent i Aalborg paa St. Jörgens Gaard uden for Byen med dens Tilliggelse, men saa Skiel, at de skal annamme de ukarske og spedalske Mennesker, dennem føde og klæde, og holde Siælemesserne, med videre. Derpaa findes og Erkebiskop Byrges, Biskopernes og Rigets Raads Stadfæstelse givet samme Aar. Efter den Tid blev St. Jörgens Gaard en Ladegaard for bemelte Hellig Aands Huus, og derfor bliver siden kaldet Klosterets Ladegaard. Derimod lod Klosteret bygge og opsette uden for Byen Huus og Værelse til de spedalske Mennesker, som ikke maatte være eller omgaaes hos de andre Syge i den almindelig Sygestue. Af dette St. Jörgens Kloster findes endnu Levninger i

den uden Vester-Port liggende St. Jörgens Kirke og Kirkegaard, og ligeledes i Vester-Ladegaard, hvorom forhen er meldet.

Latinsk-Skole. Cathedral-Skolen i Aalborg er en af de største, mest berømte og best beneficerte latinske Skoler i Riget. Skolens Bygning er et stort grundmuret Huus, som før Reformationen var et af de Huse, der hørde til Hellig Aands Kloster eller Hospitalet. Dette Steenhuus, som laae ud til Klosterets Abildgaard, skienkede Kong CHRISTIAN III 1554 med 15 Alne Gaards-Rum til et Skolehuus og til Skolemesterens Vaaning. Høibemelte Konge havde tilforn 1542 tillagt Rector og Hørerne af den Jordskyld, Rente og Indkomst, som forhen (160) havde ligget til Altere, Messer, Calenter, og Gilder inden Aalborg, og ikke hørde Adelen til. 1573 har Kong FRIDERIK II skienket et Bibliotek, som i Mangel af Arvinger var tilfaldet Kongen efter Mester Henrich Gerken, til Aalborg Skole, med Vilkor, at Bøgerne skulde registreres, indsettes og forblive i Vor Frue Kirke. 1575 tillod Kong FRIDERIK II at den nederste Part af Skolen, som tilforn var Sacristiet, skulde afskilles og blive til en Lectorie og Læsehuus, hvorudi Superintendenten, eller den som blev Læsemester, skulde undervise de Persone af Skolen, som vare tienlige til at høre Theologiske Lectioner. Men dette er længe siden gaaet af Brug. Ved Skolen er et stort Taarn, som formodentlig er en Levning af den Hellig Aands Kirke, med dets tvende Klokker ringes til Guds Tieneste i Hospitalet, og ellers hver Formiddag Klokker 10 og Aften Klokker 7. Over Skolens Dør er i Steen udhugget Aarstallet 1743 samt CHRISTIANI VI og FRIDERICI V. Navne, i hvilke Kongers Tid Bygningen har faaet en Hoved-Reparation, og Indretningen, saavel til Skole, som til Lærernes Værelse, bleven meget forbedret ved Øvrighedens Foranstaltning og efter da værende Rectors Professor Ludvig de Hemmes Anviisning. Neden under boe Hørerne, og oven over er Skolen, hvori Mester-Lectien er afdeelt fra de andre Lectier. Paa en Tavle i Mester-Lectie læses Rectorum Navne fra Reformationen til 1746 med denne Fortegnelse er meget ufuldstændig, og kan suppleres til næste dobbelt saa mange. Lærerne ere syv, nemlig, Rector, Conrector, fem Collegæ eller Hærerem af hvilke en er Cantor. Disse nyde alle aarligen Kost-Penge af Hospitalet, Rector 50 Rdlr. Conrector 40 Rdlr. og hver Collega 31 Rdlr 4 Mark. Saa nyde ogsaa 16 Disciple hver (161) aarlig 8 Rdlr. 4 Mark, som kaldes heel Kostpenge, og 5 Disciple hver aarlig 5 Rdlr. 1 Mark 8 Skilling, som kaldes halv Kostpenge. Om Aalborg Skoles mange og skønne Benefcier og Legata baade for Lærerne og Disciplerne, og de sammes Forbedring af de 1739 reducerede smaa Skoler i Stiftet, Thisted, Nykiøbing, Sæbye og Hiøring, deres Indkomster, gives udførlig Underretning i HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag 69 – 148.

Hospitalet. Hospitalet har sin Oprindelse af det forhen beskrevne Hellig Aands Huus, som før Reformationen baade var et Kloster og tillige underholdt en heel Deel fattige og syge Hospitals-Lemmer. 1513 føiede Dronning CHRISTINE det forhen værende St. Jörgens Hospital og dets Indkomster dertil. I Kong FREDERIK I Tid, da Evangelii Lærdom begyndte at faae Fremgang her i Landet, maatte saavel Prior og Brødrene, som Lemmerne, 1530 forlade dette Kloster, men efter Kongens Død 1533 fik de det igien efter Rigets Raads Dom. Aaret derpaa 1534 da Aalborg blev bestormet og vunden, blev Klosterets Ladegaard St. Jörgens Gaard med det Aars Tal afbrændt og ødelagt, Klosterets Landgilde og Indkomst af Rytternes og Landsknegternes Heste traadt under Fødder, og Prioren Peder Jensen maatte laane en Summa Penge og derfor pantsatte af Klosterets Jordegods, til at indløse de Fattiges og Klosterets Boskab, som af Landskneghterne var solgt og afhændt. Efter den kort derpaa 1536 fuldførte Reformation, blev Munke-Væsenet gandske adskildt

derfra, og Bygningerne, undtagen hvad som blev udlagt til Skole, saavel som Indkomsterne, forbleve siden alene til et almindeligt Hospital. (162) 1540 bevilgede Kong CHRISTIAN III Hospitalet, at Forstanderen selv fierde maatte opbygge en god Tegl-Lade og Ovn øster for Aalborg, paa det baade Hospitalet og Byen kunde saa meget des bedre opbygges og forbedres, og samme nyde og beholde med fri Leergryft og Limsteen at bryde, dog at de selge Borgerne der i Byen Liim og Steen for redeligt Kiøb. 1541 befalede Kong CHRISTIAN III Bønderne i Vendelbo Stift, i Aalborghuus Læn og i Rindsherred, at, alt det Plov-Korn, som Kongerne havde bevilget til Kronens Hospital og spittalske Huus i St. Jørens Gaard, skulde de herefter yde og udgive til det almindelige Hospital i Aalborg, som havde bygt Huus og Værelse uden Byen til slige arme spedalske Mennesker, der ikke maatte være hos de andre Syge i den almindelige Sygestue. 1542 befalde Kong CHRISTIAN III Indbyggerne paa Skaven at tiende retfærdeligen, og efterdi fremfarne Konger havde undt Hospitalet i Aalborg Kronens Rettighed til Skavens-Kirke, og Forstanderen at have Magt der at sette Sogneprest, som skulde samme Tiende deeles i tre Parter, én til Presten, én til Kirken, og én til Hospitalet i Aalborg. 1546 har Kong CHRISTIAN III taget den Hellig Aands Hospital med Gods og Tienere i sin Beskiærmelse, og stadfæstet alle dets Privilegier, givne af hans Fader Kong FRIDERIK I og andre hans Forfædre. 1547 blev Ifølge denne Kongelige Befaling, efter Hospitals-Forstandernes Paastand, paa Raadhuset i Skaven, af Magistraten og Rodmeserne paa Almuens Vegne, gjort og samtykt en Forening, hvad bemelte Tiende skulde være, nemlig hver syttende Fisk af dem som roede paa Havet, saa skulde og tiendes af Sild, og hver som bruger Kulve-Bakker i Nørre-Havet med Torske-Bakker og Flynder-Garn, skulde engang (163) om Aaret tiende til Presten og Hospitalet 70 Kulver ec. Om de øvrige Kongelige Benaadinger, samt om de mange skønne Donationer i HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 149 – 180 hvor og Priorerne eller Hospitals-Forstanderne opregnes for Reformationen indtil vore Tider. Hospitals-Forstander opregnes fra Reformationen indtil vore Tider. Hospitalets Capitaler skal være 45000 Rdlr. Dets Bygninger ere af gammel sterk Grundmuur, deraf ere nogle Huse, som endnu kaldes Klosteret, to Etager høi, og bestaar af 31 Fag, hvoraf de tre ere 1681 tilbygte til Kirkens Alter og Prædikestool, i de øvrige ere Sengene. Udi dette Hospital underholdes 20 Mandfolk og 40 Qvindfolk, som nyde hver ugentlig 2 Mark. Derforuden ere der og indrettede tvende Daarekister. Dette Hospital har sin egen Prest, og sin egen liden Kirke bygt i Kong CHRISTIAN V Tid, Degnens Embed forretter en Discipel af Skolen, til Guds Tieneste ringes med de tvende Klokker, som hænge i den Latinske Skole Taarn der ved Hospitalet. Paa den ene Klokke, som er halvfierde 100 Aar gammel læses: Anno Domini MCDXIX me fecit Magister Petrus de Randrusia. Den anden er støbt af Rudolf Jens Birkerods Tid. Der paa Kirkegaarden sees en gammel Ligsteen med Munkeskrift, hvoraf nu intet kan læses uden pro remedio animæ, samme siges at være lagt over Hospitalets Stifter Peder Jensen Skrifer, som var første Prior og Forstander efter Reformationen, og har givet Lysestagerne, er her begravet. En af forige Hospitals-Prester Hr. Anders Matthisen har givet 1000 Rdlr. hvoraf hans Efterkommere nyde Renten til deres Løns Forbedring, og 1000 Slettedaler (164) til Hospitalen, hvorom læses en Inscription paa én Steen i Muren hos Skriftestolen. Hospitalet har en stor Kirkegaard, besat med høie Lindetræer. Paa samme Kirkegaard findes endnu en gammel Ligsteen over en af Brotskovs gamle Eiøre, Navnet er udsledt, men han er død 1452 og hans Frue Katerine 1413.

Convent-Huset. I Hospitalets Bygning er en stor Sal, som og kaldes Convent-Huset. Derudi holdes de aarlige Landemoder, og Tamper-Retten for Aalborg Stift. For Lovens Publication holdtes altid bemelte Stifts Land- eller Provste-Moder i Hiøring, men ved allernaadigst Rescript af 11 Martii

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

1684 tillod Kong CHRISTIAN V at de derefter for mere Beqvemligheds Skyld maatte holdes i Aalborg, hvor der var mere Rum end i Hiøring til at logere de mange som ved denne Ret havde at bestille med Stiftets Documenter kunde være vel forvaret. Denne Sal er 1766 indvendig repareret og i Stand dat. I et Kammer ved Coventhuset forvares nu et lidet forælder og forfaldet Bibliotek som før stod i St. Budolphi Kirke.

Andre Skoler. Foruden den forhen beskrevne store Cathedral-Skole i Aalborg finder der 6 andre Skoler, hvoraf fire ere Danske, en Tydsk og en Navigations-Skole, nemlig 1.) en Skrive og Regne-Skole for 50 til 60 fattige Børn, indrettet 1709 i Skole-Gaden af Cancellieraad og Borgemester Christen Giörup. Der oven over er 2.) Navigations-Skolen. Paa Algaden i St. Budolphi Sogn er 1738 af Justitzraad og Borgemester Henrich Grotrum oprettet 3.) en fri Dansk Skrive- og Regne-Skole. 4.) Et Fattiges Skolehuus opbyggt 1756. 5.) En (165) Skole ved Vestergaden. 6.) En anden paa Vor Frue Kirkegaard. Om disse Skoler see HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 190 – 249.

Fattighuse. Til Fattiges Underholding i Aalborg ere, foruden det store Hospital, tvende andre Fattig-Huse, det ene uden Vester-Port stiftet 1637 af Jens Bang Kiøbmand i Aalborg til 26 Byens Fattige, det andet i Skolegaden, indrettet 1709 af Cancellieraad Giörup med 26 Senge til Qvindes-Personer og 20 Senge til Mandfolk, hvorom see HOFMANS Fundatzer Tom. IV. pag. 231. seqv. Sammesteds fra pag. 180 til 251 og Tom IX Append. Aalb. Pag. 4 16 gives og Underretning om de mange anseelige Legata og Capitaler, som de **Fattiges Væsen** i Aalborg af godgjørende Folkes Gavnildhed er underflyttet med.

Bispe-Residentzen. Bispe-Residentzen er en grundmuret Bygning, købt 1684 af Kong CHRISTIAN V. og skienket Biskopen D. Henrich Borneman og hans Efterkommere til Beboelse. De Catholske Biskoper i Vendelbo-Stift boede snart i Hiøring og snart i Børlum Kloster, de havde og andre Steder, saasom Agersborg og Segelstrup, hvor de undertiden opholdte sig. De tvende første Superintendentter efter Reformationen, Peder Thomæsön og Olaus Chrysostomos boede ogsaa i Hiøring. Men den tredje, M. Laurids Nielsön, fik af Kong CHRISTIAN III 1553 VED Befaling til Lænsmanden Jacob Brokenjuus, Bevilling, at, endskiønt Aalborg laae i Viborg Stift, maatte han dog have sin Bolig i Aalborg og Tilsyn med Skolen og Lectier, men Biskopen af Viborg ikke desmindre beholde sin Værelse i Aalborg og der have Befaling over Presterne og holde Provst-Mode, som han hertil giort havde. Aaret derefter 1554 da Aalborg Bye blev aldeles afskilt fra Viborg Stift og giort til Hoved-Stad for Vendelbo-Stift, mistede Biskopen i Viborg (166) sin Jurisdiction over Geistligheden i Aalborg, og fik sin Jurisdiction over Geistligheden i Aalborg, og fik Kong CHRISTIAN III Befaling, at han herefter intet skulde befatte sig med de Geistlige i Aalborg, efterdi Hans Majestet havde fundet for got, at Biskopen udi Vendelbo Stift, som nu boede i Aalborg, skulde have Befaling over de Geistlige sammesteds, paa det han, som andre Superintendentter i Riget, maatte have en Kiøbsted, i hvilken han kunde læse for Prester og andre unge Personer, som hans Lectie besøge vilde. De sidste Catholske Biskoper af Børlum endskiønt de intet havde med Aalborg at bestille, havde dog købt sig en Gaard der i Byen, som de for adskillig et Document, som saa begynder: Niels Stygge Biskop i Børlum giøre vitterligt, at 1511 Fredag før Pindsedag, i vor Bispgaard i Aalborg, var stevnet for os ec. Denne Gaard, da Byen 1534 blev bestormet og given til Priis, blev af Krigsfolket skienket Hr. Johan Rantzov, eftersom sædvanligt er i alle Storme, at man forseer Feld-Herren med et Huus, hvorpaa han siden havde tilhørt Biskopen af Vendsyssel, og laae norden ved Graven imod Skove-Port og vesten op til Skovegade. Ellers er det ikke at tvile paa, at

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Biskopen af Viborg jo og haver haft en Residentz i Aalborg, ar opholde sig udi, naar han der paa Embeds Vegne havde at forrette, hvilken formodentlig meenes, naar Kong CHRISTIAN III 1549 befaler, at en Bispe-Residentz i Aalborg skulde opbygges.

Raadhuset. Raadhuset er en anseelig stor grundmuret Bygning, for faa Aar siden af nye opbyggt, 42 Alne lang, 17½ Alne dyb, og 12 Alne (167) høi under Taget. I den øverste Etage er Raadstuen, Borgernes Forsamlings-Sal, og Kammere til ærlige Fanger. I den nederste Etage er Bye-Tinget, og Arrest-Kielder. Over Hoved-Indgangen er i Steen udhugget FRIDERICI V. Brystbilled, med Symbolo, og denne Indscription:

Curia, qvam cernis, proscibet ad urbe scelestos,

Admittet justos, justiamqve sovet.

Over Byetings Døren læses:

Hvi her indgaaer, ham aaben staaer

En Dör til Ret at nyde,

Man faaer sin Lön hver Skalke-Sön,

Som Retten turde bryde.

Raadstuen i Aalborg er efter Kongelig Rescript af 22 Augusti 1661 benaadet med Landstings Ret, saa at Magistratens Domme indstevnes til Høieste Ret, undtagen hvis Sager, som omkringboende Bønder have med nogen i Byen, de indstevnes til Jyllands Landsting. Under Byetinget i Aalborg sorterer Egholm, Giøl, og Sundbye, efter Kong CHRISTIAN III. Befaling af 1546.

Compagniehuset eller Børsen. Compagnie-Huset eller det gamle Gilde-Huus, som er Kiøbmændenes Børs og daglige Samlings-Plads naar de have noget med hinanden at afgjøre, er en smuk grundmuret Bygning, der med Enden staaer til Østeraaes Gade, bygt 1463 af Borgemester Hans Jyde, men repareret og i Stand sat 1737. Ved Indgangen kommer man i en lang og viid Sal, ved Enden af den er en stor Kielder, og der (168) oven over en stor Sal, hvor der kan være Varme. Naar der indfalder nogen offentlig Solennitet i Byen med Spisning, Ball og Musik, holdes samme ogsaa her.

Papegoie Gilde. Dette Huus har fordum været et Gilde-Huus eller Forsamlings-Sted for det saa kaldte Papegoie eller Guds Legems Laug, som bestod af Kræmere og Kiøbmænd i Aalborg, og derfor heder paa Latin Convivium Instrirorum Alburgensium. Huset nævnes i gamle Documenter Guds Legems Gildehuus, og Gildet er stiftet og funderet 1431 af Borgemester Peder Ilfarsön, som selv var den første Oldermænd derudi. Dette Gilde havde sin egen Skraa eller gilde-Lov, skreven paa Pergament og indrettet 1441 med saadan Titel: Incipit Statutum Convivii Institorum Alburgensium. Denne Gilde-Skraa er endnu til og findes paa Compagnie-Huset. Den bestaaer af 34 Artikler, af hvilke de sidste ere tilsatte 1463 og 1541. Derefter ere endnu nogle nyere Artikler tilkomne, og Resten af Bogen er en Journal over hvad som i senere Tider i Lauget er passeret eller besluttet. Den første Artikle fastsette, at, foruden Oldermænden, skulde Lauget have tvende Skaffere til Forstandere, en Dansk og en Tydsk, der Borgerne og bofaste Mænd ere, hvilke og i Begyndelsen kaldtes Stolsbrødre. Ingen Handverksmænd eller, som de da kaldtes, Embedsmænd maatte komme i

dette Gilde, igen alene Kiøbmænd Danske og Tydske. Der skulde aarligen vælles Skienkere i Lauget, og til Fastelavn skulde udnævnes Smagbrødre, som skulde indsmage got Øl for Gildebrødrene. I deres Forsamlinger blev drukket baade Tydsk og Dansk Øl, hvilket sidste bryggedes imellem Hellig tre Kongers og skiød den af, Dag og Fastelavn: Derpaa drak de og holdte sig lystige hele Fastelavens (169) Uge. Deres øvrige solenne Samqvems-Dage vare Hellig tre Kongers Dag, St. Valborgs Dag, Christi Legems Dag, og Pindsedag. Om Valborg Dag blev deres Papegoie opreist, og naar Brødrene havde udvalgt deres Maigreve hos Lunden, gik de ned til Papegoien og skiød den af, og fulgdes siden ad ind i Byen baade Papegoien og Maigreven. Foruden bemelte Gilde-Skraa, havde dette Gilde tvende andre Bøger, som ogsaa endnu er tilovers, deraf den heed Liber Vivorum; den anden Liber Mortuorum. I den første indtegnedes alle de, som indgik i dette hæderlige Brøderskab, deriblant finder man, foruden dem af Kiøbmands-Standen, Biskoper, Prælater, Abbeder, Priorer, Prester, Riddere og Adelsmænd med deres Fruer. I den anden tegnedes de Brødres Navne, som døde og skulde holdes Sielemesse for af Gildets Capellan for Guds Legems Alter i S. Budolphi Kirke. Efter Reformationen har dette Gilde ofte været paa Fald, men er adskillige gange blevet igien fornyet, og vedligeholdet indtil mod Enden af Forige Seculo. Ved den Fornylse, som skede den 5 Maji 1651 holdtes en af de merkeligste Forsamlinger, da menige Brødre med Hustruer og Børn, som det heder, begik forige gamle velmeente stiftede Ceremonier og Christelige Vedtægt i Guds sande Frygt. Da blev besluttet, at dette Selskab skulde holdes i tilbørlig Respect og Værdighed, og efter den Dg ingenlunde nævnes ved Gildes Navn, men kaldes Compagnie, og at salutere hverandre ved det Navn Compagnie-Brøde og Systre. Da bleve og indtagne 48 nye Compagnie-Brødre, hvoriblandt vare Biskopen i Aalborg og Presterne til Budolphi, Vor Frue, og Hellige Geistes Kirke. Siden, da Compagniet i de tvende Svenske Krige under FRIDERIK III (170) og CHRISTIAN V. var igien blevet adspredt og tildeels uddøet, blev det paa nye sidste gang forsamlet 1680 den 2. Nov. da det blev vedtaget, at Compagniet derefter skulde bestaae alene af Mands-Personer, og bleve da derudi, foruden mangfoldige andre, indskrevne Biskopen D. Matthias Foss, D. Niels Jespersön, M. Peder Reenberg Prest til Budolphi, Presterne til Frue Kirke og Hospitalet, og Conrector M. Oluf Biörn. I dette Gildehuus bleve i gamle Dage holdne adskillige af Ridderskabets, Adelens og andre forneme Folks Brylloper. Forlanger nogen nøiere Kundskab om dette Gilde, kan læses de Aalborgske Efterretninger 1767 No. 11. og følgende Stykker.

Andre Gilder. Derforuden har der for Reformationen været i Aalborg adskillige andre Gilder, som man nu fast ikke veed meget mere om, uden de blotte Navne, saasom 1.) S. Laurentii Gilde, hvis Oldermænd, med Gildebrødre og Systre, Prioren og Conventet i den Hellig Aands Kloster 1468 optog i deres Orden, til at blive deelagtige i alle deres gode Gierninger. 2.) St. Catharinæ Gilde 1476. 3.) Smede-Gilde 1499. 4.) Skrædder-Gilde 1476. 3.) Smede-Gilde 1499. 4.) Skrædder-Gilde 1499. 5.) Skomager-Gilde, hvis Skraa, given af Kong CHRISTIAN II. Protectorium paa dem, deres Gods og Tienere, og Stadfæstelse paa deres Gildes Skraa. Efter Reformationen blev al den Jordskyld og Indkomst, som disse Gilder havde haft, af Kong CHRISTIAN III 1542 henlagt til den Latinske Skoles Lærere.

Slottet. Ved Byens syndre Side, noget til Østen, imellem St. Budolfs og Vor Frue Sogne, sees en Plads med Graver om, som næsten (171) ere til groede, hvor fordum det ældste Aalborg Slot haver staaet. Men naar dette Slot ente er bygt, eller ødelagt, haves ingen Kundskab om. Alene veed man,

at der endnu har været en Levning deraf i Kong CHRISTIAN II Tid, thi denne Kong befalede Lænsmanden at sælge Tolderens Gaard i Brandstrup-Gaden (saa kaldtes nederste Enden af Skolegaden som strekker sig til den gamle Mølles Mølledam) ved Byens gamle Slot, for at betale hans Gield til Kronen. Dette Slot har dog været temmelig gammelt; thi det nævnes i Documenter af 1401 og derefter Aalborghuus, men i ældere af 1368 og 1371 Casrtum Alborch. Hvor dette Slot har staaet, ere bygte nogle ringe Huse, men den meste Plads bruges nu til en Have, og Eieren kaldes endnu Podmesteren paa Slottet; for nogle Aar siden fandtes der nede i Grunden mangfoldige hugne Kampsteene og Muursteene, som Rudera af dette gamle Slot. Naar det nu værende Slot, som og kaldes Aalborghuus, først er anlagt, veed man ikke heller til visse. Men efterdi forbemelte Kongelige Befaling taler om Byens gamle Slot, saa er det troligt, at dette nye i Kong CHRISTIAN II Tid allerede har været til. Man tager vel ikke meget Feil, om man troer, at Kong HANS, som saa ofte har opholdt sig i Aalborg og synes at have elsket denne Stad, haver funderet eller i det mindste lader legge Grundvolden til dette Aalborghuus. Men at han sidste gang logerede og døde i er privat Huus, dertil kan have været Aarsag, at det gamle Slot da har været ganske forfaldet, og det nye formodentlig endda ikke i beboelig Stand. Slottet ligger nordost for Byen, tet ved Limfiorden, afskilt fra Staden ved Graver og Volde, som indvendig har været hvælvede under Jorden, og tilforn med Stykker paa sine fire Bastioner forsynede. Uagtet (172) Slottes Befæstelse, matte dog Slots-Herren Peder Lykke, saasnart Skipper Clemen med hans Anhang 1534 havde indtaget Byen, strax overgive Slotter til ham. Siden blev det igien af de Kongelige Krigsfolk erobret fra Skipper Clemen, da de havde bestormet Byen. I disse Tumulter har Slottet og dets Befæstning lidt meget og er kanske til en stor Deel bleven ruineret. Den nu staaende Slots-Bygning har Kong CHRISTIAN III ved Axel Juul, som da var Lænsmand, ladet legge Grunden, efterat den forige Grundvold, som Erik Banner havde lagt, var med stor Møie bleven afbrudt. Denne Bygning stod længe under Arbeid, og blev til dens Udvidelse kiøbt adskillige Borgelige Huse og Pladser. Der findes endnu endeel Breve og Kongelige Befalinger indtil 1552 om dette Slots Istandsettelse og Fortification. Uden Tvil har det og i Kong CHRISTIAN IV. Tid faaet nogen Forbedring. 1601 befalde Kong CHRISTIAN IV. Lænsmanden Manderup Parsberg, at, efterdi Brevkammeret paa Aalborg Slot var nede ved Jorden paa et fugtigt og ubeqvemt Sted, da, paa det Brevene ikke skulde forrodnes og forderves, skulle han adle dem paa et andet tørt og bekvemt Sted der paa Slottet hensette. 1644 var Slottet af de Svenske indtaget, men blev samme Aar af Borgemester Ginkels Spaniefarer, som laae i Limfiorden, bombarderet, saa at Fienden maatte afmarchere, hvorover Kuglerne ere blevne forgyldte. Indtil Souverainiteten beboedes dette Slot af de Kongelige Læns mænd, hvorefter det ved 40 Aars Tid stod øde og ubeboet, indtil endelig først i dette Seculo Volden er bleven sløifet, Havn der oven paa anlagt, og Bygningerne igien i Stand satte. Nu ere der smukke Haver og Alleer, saavel ved (173) Slottet, som inden og uden for Graverne. Slottes Bygninger ere store gamle grundmurede Huse. Paa dette Slot residerer nu Stiftbefalingsmanden i Aalborg Stift, som har de fornemste Værelser. Amtsforvalteren boer der tillige i den vestre Side, hvor den Kongelige Amtstue holdes. Det øvrige er Magaziner til Kongens Korn. Filsted-Ladegaard, som ligger noget uden for Stadens østre Port, og nu er en frie og complet Sædegaard kaldet Sohngaardsholm, har fordum været en Ladegaard til Aalborghuus Slot. Nogle ville og, at Vester-Ladegaard uden Vester-Port har været Slottes vestre Ladegaard.

Toldboden og Veier-huset. Den Kongelige Toldbod og Veierhuset er en Bygning af Muur- og Bindingsverk, to Etager høi. Veierboden er neden under, men Toldboden oven paa. Derunder

sorterer Controleur og Told-Betienten ved Hals, som inqvierer og forseigler de indløbende Skibe. De Fartøier fra Kiøbstederne oven for Løgstør Grunde, naar de gaae paa Norge eller Kiøbenhavn, maae for Ind- og Udgaande klarere ved Aalborg Toldsted.

Apoteket er bygt 1523 af Kiøbmand Jens Bang, og derfor i gamle Skiøder kaldes Jens Bangs Steenhuus, har fordum været indretter med endeel Botiqver underneden. Bygningen er 36 Alne lang og 18 Alne bred, af sterk Grundmuur, 4 Etager høi, har tre Gavle noget høiere end Taget, zirede med hugne Sandsteene i adskillige Figurer og Pillarer, ligesom og overalt paa Muren slige Prydelse ere anbragte. Dette Huus er siden solgt til et Apotek, hvilket Johan Fridenreich lod anseeligt indrette. Nu tilhører det Apoteker Rübner. Det har ellers fra Reformationen været Apotek i Aalborg; 1543 var Hans Junge Apoteker, og 1514 Johannes Hoberus Apoteker. (174).

Private Bygninger. Af private Bygninger i Aalborg, er den grundmurede Gaard paa gammel Torv at legge Merke til, hvorudi Kong HANS 1513 endede sine Dage. Uden for Døren staae tvende høie Træer, og der bag ved tvende anseelige Marmor-Stytter, tre Alne høie over Jorden og 4 Qvarteer brede, hvilke gierne kan være opreist til en Ihukommelse af bemelte høie Dødsfald, men hverken Inscription eller Aarstal beviser noget saadant, thi paa den ene staaer: O. Rex, Gloriae Christe. Veni cum pace 1521 og paa den anden: Anno XV C. XXI Jesus, Maria Anna, alt med Munkeskrift. Huset eies nu og beboes af Kiøbmand Anders Gödvad. I en Steen over Døren læses en Inscription i en grundmuret Gaard lige over for, hvor der i en Steen over Døren staae udhugne Ludvig Munks til Nørlund og Frue Ellen Marsvins Navne og Vaabener, som skal have ladet huset bygge til at tage Herberg udi, naar de kom til Aalborg. Foruden disse Huse, og den grundmurede Gaard ved Budolphi Kirke af 60 Alnes Længde, som forige Silke-Fabriqvneur Jensen log bygge, findes anseelige store Kiøbmands-Gaarde, med Pakhuse, paa 90 til 150 Fag, to Etager høie, men mesten alle af Muur- og Bindingsverk, undtagen at nogle af dem kan have visse Fag af Grundmuur til Stue-Værelser. Adskillige slige store Gaarde sees ved Vester- og Øster-Aaer, i Jomfru Anne-Gade, og paa Torvene 3 eller 4 Stykker Huse af gammel Grundmuur findes her, som synes at have staaet fra Begyndelsen, men ere ei af synderlig Betydenhed. Gaarde og Huse i Aalborg, saavidt de ansees for Ild (175) og Arne-Steder, beløbe sig, efter Taxation til Brand-Cassen til 593 Stykker. For 50 Aar siden vare i Aalborg lange flere Gaarden og Huse, end nu, men de nyere Tidens Overdaadighed her, ligesom i Kiøbenhavn og andensteds, har fundet smaa Huse ubeqvemme og uanstændige at boe udi, hvorfor man undertiden har nedrevet to tre á fire Huse, for at faa et anseeligt Huus med mange store, kiølige, og vel indrettede Værelser. **Brandvæsen.** Byen haver 5 Sprøjter, med behørligt Brand-Redskab, og Brandfolkene ere iddeelte i 4 Compagnier, med deres Over- og Vice-Brandmester.

Indbyggere. Geistlige. Aalborg Byes Indvaanere ere, foruden Stiftamtmanden og Biskopen, for nærværende Tid følgende: 1.) Geistlige Betienter, ved Budolphi Kirke, Stifts-Provst og Sognepresten, en Residerende Capellan, en personel Capellan, en Klokke, en Graver, en Organist. Ved Vor Frue-Kirke, Sognepresten, en Residerende Capellan, en personel Capellan, en Klokke, en Graver, en Organist. Catechets Æimbed ved hver Kirke forretter personel Capellanen. Ved Hospitals Kirken, en Prest. Ved den Latinske Skole: Rector, Conrector, 5 Collegæ, hvoraf en er Cantor, 43 Disciple. Ved de fire Danske Skoler, den Tydske, og Navigations-Skolen ere 6 Skolemestere. Derforuden høre under den geistlige Jurisdiction, Doctor Medicinæ og Physicus for Aalborg Stift, Apotekeren ved Kongelig Bevilling, Bogtrykkeren med sine Folk, adskillige

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Geistlige Fruer, Preste- og Degne-Enker som boe der i Byen. 2.) Verdslige. Verdslige Betienter: Ved Raadstuen, tvende virkelige Borgemestere, tre virkelige Raadmænd, nu tillige en Vice-Borgemester og en Vice-Raadmand, Byfogeden, Bye- og Raadstue-Skriveren. Derunder hører 1 Raadstue-Tiener, 1 Skarpretter, 9 Vægtere, 1 Taarn-Vægter, (176) 2 Fattig-Fogder, 1 Bysvend 1 Natmand. Ved Toldboden, 1 Tolder, 1 Controleur, 3 Visiterere, 1 Veier og Maaler, 1 Mekler, 1 Havnefoges. Andre Betienter: Amts-Forvalteren, en Krigs-Commissarius, en Søe-Lieutenant ved Enroulleringen, Hospitals-Forstanderen, en Ridende Postmester, en Agende Postmester, en Musicant, en Dandsemester, en Bedemand. Foruden disse høre under den verdslige Jurisdiction nogle Enke-Fruer og Enker som her opholde sig. 3.) Borgerne, i alt 386 som have taget Borgerskab, nemlig, Kiøb- og Handels-Mænd 79 Skippere som føre Faretøier 38 Chirugi og Balberere 4 Handverksfolk og Kunstnere, som have Laug, er følgende:

Bager	10
Bogbindere	4
Bødkere	9
Drejere	3
Feldberedere	4
Guldsmede	4
Handskemagere	7
Hattemagere	6
Malere	4
Muurmestere	4
Parykmagere	8
Remsnidere og	
Sadelmager	5
Skomagere	30
Skrædere	25
Smede begge Slags	9
Snedkere	11
Tømmermænd	5
Vognmænd	7

Haandverksfolk uden Laug:

Beendreier	1
Bild- og Steenhugger	1
Børstmager	1
Buntmager	1
Farvere	3
Garver	1
Glarmestere	2
Giørtlere	3
Hiulmænd	2
Kandestøber	1

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Knapmagere	2
Kobbersmede	5
Møllere	2
Naalemagere	2 (177)
Podmestere	9
Reebslagere	3
Seglmager	1
Skibs-Tømmermænd	6
Slagtere	6
Stolmager	1
Uhrmagere	3
Vævere	3

Frie-Mestere:

Handskemager	1
Kandestøber	1
Snedkere	3
Skomagere	6
Muurmestere	4
Skrædere	16

Vertshuusfolk: 5 Vinhandlere, og endeel der sælger Øl og Brændeviin. Daglønneres Tal kan ei bestemmes, thi, foruden de sig i Byen opholdende, gaae Huusmændene af Hasseris og andre nærliggende Landsbyer om Morgen ind til Byen og tiene for Dagløn. Nu er her Overflødighed af slige Dagleire, i sær siden Fiskeriet saa sterke haver aftaget. Søefolket, i Hoved-Rullen 80 og i Aparte-Rullen 55 Mand. Fattige, i Hospitalet 60 Lemmer og 1 i Daarekisten, uden Hospitalet som nyde Ugepenge 115 i Fattighuset udi Skolegaden 31 i Jens Bangs Fattighuus uden Vester-Port 24 Personer. Er saa i Aalborg Mennesker over 12 Aar omtrent 3043, som svares Extra-Skat af.

Levemaaden. Levemaaden i Aalborg kommer temmelig nær efter den Kiøbenhavnske, hvorved Handelen, som denne Bye saa at sige er skabt til, og Borgernes Velstand noget lider. I forige Tider havde Aalborg menage rige og formuende Kiøbmænd, men nu ikke saa. De Riges Enker har tildeels giftet sig med Rangs-Personer, og deres Børn faaet sig characterer og kiøbt Herregaarde, hvorved anseelige Midler her, som i andre Stæder, ere dragne ud fra Byen. De fleste Levnets-Midler ere og her paa Stedet næsten lige saa kostbare som i Kiøbenhavn, naar man (178) undtager Huusleie og Ildebrand, som ikke ere fuldt saa dyre. Siden Sildfiskeriet har taget saa meget af, betales fersk Fisk ingensteds ved Limfiorden dyrere end her, endskiønt her er temmelig Tilførsel fra Fiskeleierne.

Møller. Ved og i Aalborg ere følgende Møller: Kiers-Mølle eller Riis-Mølle uden Byen, har Jord 1 Skiepper 1 Fierdingkar, men er ansat af sin Malning for 13 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar, men er ansat af sin Malning for 13 Tønder 6 Skiepper 2 Fierdingkar. Derved er en Stampe-Mølle, som bruges af Felberederne, hvoraf efter Kongelig Resolution intet svares. Denne Mølle har tvende Qværne, som drives af tvende Hiul, det ene til Korn-Mølle, det andet til Stampe-Mølle. Gammel

Mølle i Aalborg, ansat af sin Malning for 21 Tønder 2 Skiepper, haver tvende Qværne, og drives ved tvende Underfalds Hiul. Dens Vand kommer fra Kiers-Mølle, hvorfra Hoved-Aaen gaaer til Gammel Mølle, og en Strøm forbi Bleggarden til Nye Mølle. Nye Mølle i Aalborg ved Vesteraae, ansat af sin Malning for 8 Tønder 4 Skiepper, har og forhen haft tvende Qværne med tvende Underfalds Hiul, og har sit Vand fra Hasseris Aae og forbemelte Strøm, men nu har den kun én Qværn, og i Steden for den anden er indrettet en Heste-Mølle. I forige Tider har der og været en Bark-Mølle inden Øster-Port, ved Vandet af Øster-Gravens Aae, men formedelst Dispute med Gammel Møllens Eiere om Vandet, er den ei mere til. Anno 1658 tillod Kong FRIDERIK III at den gamle Kongens Mølle i Aalborg og Kiers-Mølle uden for Byen maatte gives Niels Aagesen i Betaling for 1400 Alne Klæde, og hvad Møllerne maatte være mere værd end denne Klæde-Leverance, skulde hannem afskrives paa hans anden Fordring hos Kronen. (179)

Mark-Jorder. Aalborg Bye haver adskillige Mark-Jorder, som deels ere Eiendoms Jorder og deels leies bort for aarlig Afgift til Byen. Deraf ere 14 indlukte Jorde, som i alt staaer for 15 Tønder 1 Fierdingkar Hartkorn, og bruges deels til Frugt-Haver, deels til Sæd, Høbiering og Græsning. Iblant disse ere, Prior-Damen ved Øster-Port, som formodentlig fordum har ligget til Prioren i Vor Frue Kloster, en Have kaldet Gamle Slot, hvor det ældste Aalborg Slot har staaet, og Dam-Haven samt en idkastet Mark, hvilke begge bruges til Vester-Ladegaard. Derforuden tilhører Byen følgende Jorder, 1.) Klosterets Mark, som Hospitals Forstanderen her, 2.) Borgemester og Raads Bestillings Jorder som ere fire Agre i Klosettets Mark, 3.) Mads Baggers Agre, 4.) Byens Fædrift paa Vester Sude, 5.) Fædrift paa Østre Side af Byen, 6.) Bierringgaard eller Castens Mark, kjøbt til Byen 1756 deels leies bort, deels bruges til Byens Fædrift. 7.) Blegegaarden ved Aalborg, som bortleies for aarlig Afgift. Alle disse Jorder staaer for 24 Tønder 7 Skiepper 3 Fierdingkar Hartkorn. Endnu ligger paa Byens Eiendom: 1.) Lyndholmen med Kietterup Huus, efter Høieste Rets Dom 1714 Beboeren svarer Afgift til Byen, men Engen Kietterup Kier er henlagt til de tvende virkelige Borgemesteres Løns Forbedring. 2.) Kierslund Huus, som er bygt for nogle Aar siden, og bortfæstes af Byen. 3.) Teglgården, der har Leer og Sand strax ved Siden, og kan brænde en god Deel Muursteen om Aaret, dertil er et lidet Stykke Have-Jord. 4.) Engeland et Markhuus, bygt paa Byens Fædrift, har noget Mark-Jord, som bortleies af Byen. (180)

Byens Frihed. Ellers strekker sig i Aalborg Byes Frihed og Territorium efter Kong CHRISTIAN III Privilegium af 1546 først vester ud til Hasseris Aae, og synder paa til den store Høi, som staaer i Drastrup Siige ved Alveien, og faa østen til Aaen synden om Kietterup Kier. Dernæst østen for Byen ud med Liiden, norden med Sandvadet, til Slots Enge vedtager, til den store Steen, som staar norden til Fædriften, og saa øster fra Sandvadet til den liden Høi, som ligger imellem begge Alveine, som de grændse til Nørre Tranders of Sundbye, samt synden og vesten bemelte Høi ud med Liiden Tilsted Mark, nu kaldet Sohngaarsholm, og synden til Gugs-Enge vedtage, og saa vesten udi Aaen. For at forekomme Disputer med paagrændsende Lods-Eiere, saa vel paa vestre som østre Siden af Byen, har Magistraten paa Byens vegne indgaaet Forlig med dem. Forliget med Lods-Eierne paa Byens vestre Side er confirmeret af Kong FRIDERIK V. den 28 Nov. 1755 og det med dem paa østre Siden Aaret derpaa. Ved dette Forlig er Skiel fastsat, og Fællesskab i Fædriften med Naboerne hemmet saa vidt mueligt.

Færgeløbet. Færgeløbet over Aalborg-Sund imellem Aalborg og Sundbye er, med Ladens Færgested, matriculeret 12 Tønder 1 Skieppe 2 Album Hartkorn. Dette Færgested blev kjøbt af

Cancellieraad og Borgemester Christen Giörup, og af Kong FRIDERIK IV. ham 1717 skiødet. Men da han havde derudi legeret 1000 Rdlr. til Navigations-Skolen i Skolegaden, har hans Broders Commerceraad Jens Giörups Frue Christence Horneman, i sit andet Ægteskab med Geheimeraad Hr. Mogens Rosenkrands, skiødet dette Færgeløb, tillige med Ladens Færgested, til de Fattiges Inspecteurer (181) i Aalborg, for ovenmeldte og flere Legatis. Ved Færgeløbet har altid været og endnu bruges 12 Færger, og for den saa kaldte Hr. Oves Kaag trende Kaage til Transportens beqvemmere Befordring. Færgerne bortfæstets, tillige med Landens Færgested, og Kaagerne bruges af Fæsterne imod aarlig Afgift til de Fattige Inspecteurer, der besørge Renterne af bemelte Legatis distribuerede. Færgerne have forud befordret Overfarten til Øster-Aae, hvor Strømmen og Vinden best vilde føie, da Vesteraaes Beboere skulde være forbundne at holde, paa egen Bekostning, Færge-Brien ved lige. Taxten for en Færge i got Veir er 1 Mark 8 Skilling, hart Veir 2 Mark, af en Kaag i got Veir er 1 Mark 8 Skilling og i hart Veir 12 Skilling. Hvad der skal gives af Ting, der i smaa og store Partier overføres, er af Stiftamtmandene Baron Rødsten og Gersdorf fastsat med Approbation. Skibbroen i Aalborg og Færgebroen i Sundbye holder Magistraten vedlige, hvorfor betales af hver Hest der overføres 6 Skilling og hver Oxe 2 Skilling efter Kong CHRSTIAN IV Bevilling af 1647. Nok af hver Karet og Chaise med 2 Heste 6 Skilling, med 4 Heste 8 Skilling, og med 6 Heste 12 Skilling efter Kong CHRISTIAN VI Bevilling af 16 November 1737. Sundbye Færgebroe er matriculeret for 1 Tønde 4 Skiepper Hartkorn.

Havne. Havnenes Beskaffenhed ved Aalborg er ikkun maadelig om Vinteren, dog kan Fartøierne, naar de blive fortøiede, nogenledes derudi conserveres, og man veed ei, at de i mange Aar har taget nogen betydelig Skade, dog kunde Havnene gierne, uden store Bekostninger, (182) meget forbedres til de der liggende Skibets bedre Bevaring. En af Havnene kaldes Frisenborgs Havn.

Skibe og Seglads. Skibe og Fartøier, som høre Aalborg til, og fare paa Udenrigs Steder samt Norge og Kiøbenhavn, ere med smaa og store i Tallet 38 Stykker af adskillige Beskaffenhed og Drægtighed, nemlig: tvende Snau-Skibe drægtige 68 52 50 og 39 Commerce-Læster. Af Galioter, Galiadser, Fialker, og Jagter, 8 Stykke drægtige fra 20 til 44 Commerce-Læster, 16 Stykker fra 10 til 19 Commerce-Læster 8 Stykker fra 6½ til 9½ Commerce-Læster. Foruden disse ere der endeel mindre Fartøier, som alene fare for Aalborgs Regning op og ned ad Limfiorden, i Tallet 34 Stykker, drægtige fra 150 til 350 Tønder Korn. Disse bruges til at forsyne Kiøbstederne ved Limfiorden med Tømmer-Last og andre Varer, at nedføre Landets Producter og sæde Varer, og tilbringe Aalborg Bye Brændsel. Den største Deel af disse Fartøier høre dog just ei Indbyggerne i Aalborg og visse andre Stæder, gaae først til Lybek og tage Stykgods ind, siden paa Retouren tage de Muur- og Tag-Steen ind, som de føre til Aalborg. Herforuden ere endeel Fartøier, der høre Kiøbstederne oven for Løgstør til, men maae, naar de gaae paa Norge eller Kiøbenhavn, clarere for Ind- og Udgaaende ved Aalborg Toldsted. Der er ikke noget Nyt, at see paa eengang 50 til 60 store og smaa Fartøier ligge her deels i Losning og Ladning, deels for Anker paa Strømmen. Ankergrunden for Aalborg er meget god og bestaaer af blaat Klæg. (183).

Fiskeriet. Fiskeriet, med Aal i de ældre Tider, og siden i sær med Sild, har egentligen været denne Byes Opkomst; thi derved er Handelen kommen i Drift, og Aalborg ved hidkommende Handlende taget til. Men i disse sidste Aaringer har Aal- og i sær Sild-Fiskeriet utroligen aftaget; thi det er beregnet, at fra Aalborg Toldsted er udskibet i 10 Aar, nemlig, fra 1720 til 1730 saltet Sild 231078 ¾ Tønder, derimod fra 1754 til 1763 Aars Udgang ikkun 82084½ Tønder, derimod fra 1754 til

1764 Aars Udgang ikkun 82984½ Tønder. Hvilket viser en stor Forskiel i Tallet paa de Tønder saltet Sild, der ere udskibede i de 10 sidste frem for i de 10 første Aaringer. Ja da Tallet aarligen bliver ved at tage saa sterkt af, skulde man snart frygte for, at her til sidst faa eller ingen Sild vilde blive at udføre, dersom man ikke haabede, at Gud igien kan tilvende sin Velsignelse, og paa nye til beleillig Tid lade Silden gaae til. Aarsagen til Fiskeriets og Silde-Handelens saa kiendelige Aftagelse er tildeels Sildens aarlige Formindskelse i Fiorden, til deels og i Særdeleshed at de Svenske, som forhen trekkede en stor Qvantitet saltet Sild fra Aalborg, nu har faaet Fiskene over til deres Side, og fiske dem selv i langt større Overflødighed, saa de ei alene kan forsyne dem selv med Sild, men og andre som Aalborg før forsynede. Og da de Svenske have hos dem selv Træet, der behøves til Fustagier, som Aalborg maae have andensteds fra, dem forundes moderat Told paa Saltet, der behøves til Sildenes Nedsaltning, og gives Præmie for hver Læst Sild de udskibe til fremmede Steder, saa er det aldeles ikke mueligt, at Aalborg Kiøbmænd kan paa fremmede Steder holde Priis med de Svenske paa de faa Sild her nu falde. Til Beviis paa, at Sild-Fiskerier ved Aalborg mere og mere aftager, er dette, at Kiøbmændene i Aalborg, som forhen selv holdte Fiskere og (184) Garn til Sildfangsten, og havde deres Salte-Boder i Nibe og andre Steder, nu efterhaanden have matte aftakke deres Fiskere og sælge deres Boder for hvad de kunde faae for dem, saa der neppe er én eller to i Byen, der fortsætter denne Næring. I de Svenske føre endog selv ferske Sild fra Gotteborg paa Kaage over til Aalborg, som var det Sted, hvor de fordum skulde haves. I al denne Sildfiskeriets Aftagelse, fortsettes dog samme Fiskere der omkring i Egnen, hvis Fangst Gud ogsaa velsigner saaledes, at baade Aalborgs Indbyggere og andre paa Landet dagligen, naar Tid er, kan have adskillige Strandfiske, og i sær Sild, til Spisning i Overflødighed for meget billig Priis, som mange andre Steder savne.

Handelen. Hvad Aalborgs Handel angaaer, da er Byen meget vel dertil beliggende, og har i sær en anselig Land-Handling, ei alene af hele Aalborg Stift paa den ene Side Limfiorden, men og paa den anden Side af Himmersyssel og videre sort. Tilmed ere de mindre Kiøbsteders Handlende ved Limfiorden til største Deelen Debitorer til Aalborgs Kiøbmænd. Ellers ere tvende Ting, der fornemmelig hindre den Aalborgske Handels Flor, nemlig: Først Sildfiskeriets Aftagelse og Formindskelse, som forhen har været som en Anledning ja en Stytte og Styrke for Handelen og Søefarten, og en stor Green af Handelen; thi ved det Fiskeri er aftaget, ligger Handelen med Salt, der brugtes til Sildens Nedleggelse, med Hamp, Tiere, og andet, som brugtes til Fiske-Redskaberne, og hvor der da føres mindre ud, bliver og mindre at føre ind, hvorved der intet bliver enten for den ene eller anden fortjene. Dernæst er den for alle Kiøbsteder saa skadelige Land- og Forprang ogsaa stor Hinder i den Aalborgske Handels (185) Flor, og maaskee Aalborg trykkes ikke mindre end andre Kiøbsteder af samme, formedelst de mange Strandboere i Løkken, Blokhusene og andre slige Steder i Nærværelsen, der selv have Skuder at gaae paa Norge og andensteds med. Men naar det matte behage Gud at velsigne Fiskeriet ved Aalborg, som tilforn, kunde disse Hindringer, ved Kongens Faderlige Omhu, vel ryddes af Veien til Handelens Opkomst og bestandige Flor. Foruden Sild-Handelen, ere de fornemste Varer, som de Aalborgske Kiøbmænd have at handle med, disse: Korn, Malt, sæde Varer og andre Landets Producter, Tømmer, Jern, Hør, Hamp, Salt, Sæbe, Kønrog, Røg- og Snus-Tobak, Vine, Brændevin, Sukker, Specerier, Chinesiske og Vestindiske Varer, Norsk Glas, Nørnberg-Sager, Klæde-Uldene og Silke-Varer af indenlandske Fabriker, Lerreder, Kammerdug, Kniplinger, og med et Ord, alt hvad de kan finde deres Regning ved enten at udselge til omkringboende eller udføre til andre Steder. Aalborg er i adskillige Henseender ganske

beqvem til Handel, og naar betænkes, at Lybekerne for 50 Aar siden ere komne hvert Foraar med deres Skibe, for at forsyne Byen og Landet deromkring med fornødne Varer, have ligget Sommeren over til imod Vinteren, for at tage Korn, Fisk, huder, Uld, og andre indkiøbte Landets Producter, tilbage med sig, og altsaa for Indbyggernes Øine trekket hele Handelen til sig, hvilket endog Kong CHRISTIAN IV Privilegium havde forbudet, nemlig, at ingen Lybeker maatte ligge i Aalborg for at drive Kiøbmandskab, uden i Pindsemarked, som er dateret 19 Maji 1604 og fundet fornødent at læses paa Aalborg Byeting sidste gang 1708 og tillige betragtes, at den Aalborgske Handel, efterat Lybekerne vare drevne fra den, er bleven (186) ved 4 á 5 Kiøbmænd der i Byen, men sammes Tal nu i vore Tider anseeligen voxet, kan ei andet end haabes, at Handelen i Aalborg maae engang komme til at florere.

Grønlandsk Compagnie. Til at befordre Handelen er her oprettet et Grønlandsk Compagnie til Kobbefangst paa Spidsbergen. Compagniet bestaaer af 120 Actier, hver paa 200 Rigsdaler, og holder det fire Skibe. Conventionen for dette Compagnie er dateret 24 October 1764. Til Directeurer derfor udvælles tvende Kiøbmænd der ere Interessenter, hvoraf en afgaaer hvert tredje Aar, og en nye i hans Sted vælges.

Fabriker. Til Handelens videre Befordring, ere her og indrettede adskillige Fabriker, nemlig: 1.) Et Sukker-Raffinaderie, som forsyner Aalborg- og Viborg-Stifter, har 1 Mester, 7 daglige Arbeidere, foruden Medhielpere, naar behøves. 2.) Et Sæbesyderie som giver god Fordeel. 3.) En Kønrrøgs-Fabrik i god stand. 4.) Et Teglbrænderie uden for Øster-Port, hvor der brændes Tag- og Muur-Steene, men ikke saa gode de der indføres. 5.) Et Trykkerie, som trykker al slags Linnet og Uldent. 6.) En Veir-Mølle, bygt for 5 á 6 Aar siden uden for Vester-Port paa Gallie-Bakken, hvorpaa males fine Byggryn og Banker Byg, samt sigtes. 7.) Et Bogtrykkerie, efter Kongeligt Privilegium givet Bogtrykkeren Johan Peder Holtzberg 1765. 8.) Forige Jens Jensens Silke-Fabrik, som var paa nogen Tid i Stand, kom siden i Forfald og blev nedlagt. Nu har atter Kiøb- og Handelsmand Anders Giödvad i Aalborg erholdet Kongelig Privilegium af 22 December 1767 paa en udi sin iboende Gaard anlagt og af nye oprettet Silke-Fabrik. De Flinter, Pistoler, Sadler og Handsker, som Aalborg hos nogle Skribenter er paa andre Steder berømt for, (187) henhøre til Handverkernes Arbeid, men i sær har Bøsse- og Sadelmagerne her paa Stedet fra gammel Tid af været bekjendte for gode Arbeidere. Det Aalborgske Hattemager-Arbeid er endog af stor Debit i Norge. Reebslager-Arbeid gjøres her og temmelig got.

Markeder. Af Markeder holdes tvende i Aalborg, 1.) den anden Onsdag efter Pindsedag, varer i 8 Dage, dette Pindse-Marked var i forige Tider meget anseeligt. 2.) Den 16 Octobris Qvæg-Marked i 3 Dage uden for Byen. 3.) Den 16 Septembris Vædre- og Honning-Marked. Derforuden har Hans Kongel. Majestet den 22 April i dette Aar 1768 bevilget Aalborg Bye, herefter at holde paa Nye Torv tvende Heste-Markeder, det første 8 Dage før Randers Fastelavns Marked, det andet 8 Dage før Randers Midfaste Marked.

Consumption. Aalborg Bye, med Sundbye og Nibe, har givet i Consumption 1578 11791 Rdlr. 1761 13020 Rdlr. 1764 12505 Rdlr. 1767 12900 Rdlr.

Udgangne Varer. Udgaande Varer fra Aalborg har i Aaret 1746 været følgende: 88 Tønder saltet Aal, Byg 10620 Tønder, Fleks 291 Skippund, Flynder 35400 Stykker, Havre 6300 Tønder, Saltet Kiød 81 Tønder, Hvidt Kride af Værdie 28 Rdlr. Tøre Kuller 1000 Stykker, Malt 13980 Tønder,

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Rug 8393 Tønder, Saltet Sild 513 Læster 6 Tønder, Smør 159 Tønder, Hiemgiort Tøig af Værdie 8465 Rdlr alt til Norge og udenrigs. Efter en Svensk Balance, skal fra 1 April 1737 til 1 April 1738 alene fra Aalborg være indført i Sverige af alle slags Varer for omtrent 53176 Rdlr. Danske (188).

Fødde og Døde.

Fødde og Døde i Aalborg Bye, med Synder- og
Nørre-Tranders Sogne, i 10 Aar.

Anno	Fødde	Døde
1756	136	242
1757	141	116
1758	128	322
1759	136	136
1760	161	153
1761	137	168
1762	136	247
1763	129	153
1764	144	169
1765	114	126
1766	143	143
Summa	1505	1883

Læns mænd og Stiftbefalingsmænd i Aalborg. Til Slutning følger en Fortegnelse paa de Kongelige Læns mænd i Aalborg, saavidt man veed, hvilke og efter Reformationen have været Stiftbefalingsmænd over Aalborg Stift, men efter Souverainiteten tillige Amtmænd over Aalborghuus Amt og flere Amter.

Iver Bertelsön 1301

Erik Nielsön Banner af Asdal 1340

Magnus Episcopus Burglanensis, illustris Regis Danorum Capitaneus in Aalborgh 1361

Hr. Hennik Kiötilberg 1374. (189)

Hr. Vendelbo 1396.

Hr. Magnus Munk 1401. Hr. Pridbiörn Podbusk 1407. Erik Eriksön Banner 1419 1426

Eske Brok 1435

Erik Nielsön Rotfeld af Brodskov 1439.

Niels Eriksön Banner af Asdal 1443

Erik Nielsön af Tim 1444

Frue Johanne Sappi

Knud Henriksön Gyldenstjerne 1453

Ove Vioentius Lunge 1456

Anders Nielssön Banner af Kokkedal 1470.

Biskop Jep i Børlum Høvedsmand paa Aalborghuus 1475

Laurids Lunov 1478 1482

Anders Tegemat 1488.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Erik Andersön Banner 1490.

Mourids Nielsön Gyldenstjerne af Aagaard 1491 kaldes Advocatus castri nostri Aaleborg 1494.

Peder Lykke til Hvering 1501

Niels Hög 1506.

Hr. Mogens Giöe 1512.

Niels Clementsön Embedsmand paa Aalborghuus 1516.

Eiler Bryske 1518.

Hans Bartholomæi Kong CHRISTIAN II Høvedsmand paa Aalborg 1527.

Hr Peder Lykke 1534.

Efter Reformationen.

Axel Juul til Villestrup 1536 1549.

Oluf Munk til Tvisel 1550.

Jesper Brokenhuus 1552.

Jens Juul til Alsted 1554.

Otte Brahe til Knudstrup 1558 1567.

Erik Rud til Fuglsang 1575.

Jens Kaas 1577.

Axel Wiffert 1579.

Biörn Andersen til Stenalt 1582.

Ove Lunge til Odden 1584 1596. (190)

Manderup Parsberg 1597 1602.

Tönne Friis 1623.

Jens Juul 1629.

Gunde Lange til Breding 1635

Erik Juul til Torp 1648 1655

Key Lykke 1658

Stiftbefalingsmænd efter Souverainiteten.

Peder Charisius, Cancellieraad, Amtmand over Aalborghuus, Dronningborg og Mariager Klosters-Amter 1670.

Envold Parsberg 1672.

Otte Skeel 1677.

Steen Hondorph 1680

Henning Meierkrone 1687 1694

D. Niels Jespersen Vice-Stiftamtmand.

Peder Baron af Rodsteen 1708 1711.

Rudolph Baron af Gersdorf 1714.

Gotfried von Pentz døde 1726

Christian Reitzer 1730

Claus Reventlov Geheimeraad

Jörgen Bille døde 1736.

Hr. Iver Baron af Holk Geheime-Conferentzraad, endnu værende Stiftbefalingsmand over Aalborg Stift og Amtmand over Aalborghuus, Seglstrup, Aastrup og Børlum Amter.

Erik Pontoppidan, Den Danske Atlas Tomus V 1. Bind, 1769

Af de paa Aalborghuus i gamle Dage værende Slots-Fogeder vides følgende: Lasse Ebbesön 1440. Christiern Stygge 1443. Hans Lerke 1456. Henrik Friis 1474. Severin Paulsön 1517. Christen Friis 1519. Henrich Wind 1572.
